

ETNOGRAFISK TIDSSKRIFT
JORDENS FOLK

NR. 4 - DECEMBER

2007 - 42. ÅRGANG

HeMMeLigHeDeR

JORDENS FOLK

Jordens Folk er et populærvidenskabeligt etnografisk tidsskrift, der udgives af Dansk Etnografisk Forening og udkommer med fire hæfter årligt. **Jordens Folk** udgives med støtte fra Kulturministeriets bevilling til almenkulturelle tidsskrifter.
www.jordensfolk.dk

Ansvarlige for dette nummer

Maria Louw, Lotte Isager, Lars Højer, Martine Lind Krebs, Rasmus Kaae Munch og Steffen Dalsgaard.

Ansvarshavende redaktør Maria Louw

Redaktion

Maria Louw, Rasmus Kudahl Kaae Munch, Lars Højer, Marie Bræmer, Lotte Isager, Bjarke Nielsen, Jakob Krause-Jensen, Steffen Dalsgaard, Thomas Fibiger, Martin Demant Frederiksen og Martine Lind Krebs.

Aarhus Universitet, Afdeling for Antropologi og Etnografi, Moesgård, DK-8270 Højbjerg

Årsabonnement

220 kr. (inkl. moms og forsendelse)

Løssalgspris: Under 10 stk. - 60 kr. pr. blad.

Over 10 stk. - 40 kr. pr. blad

Årsabonnement inklusive medlemskab af Dansk Etnografisk Forening: 300 kr., 200 kr. for rabatmedlemmer.

Årsabonnement indbetales til gironr. 195 1408.

Henvendelse ved køb af numre

Dansk Etnografisk Forenings Sekretariat, ved Linda Hellegaard

Afdeling for Antropologi og Etnografi,

Moesgård, DK-8270 Højbjerg

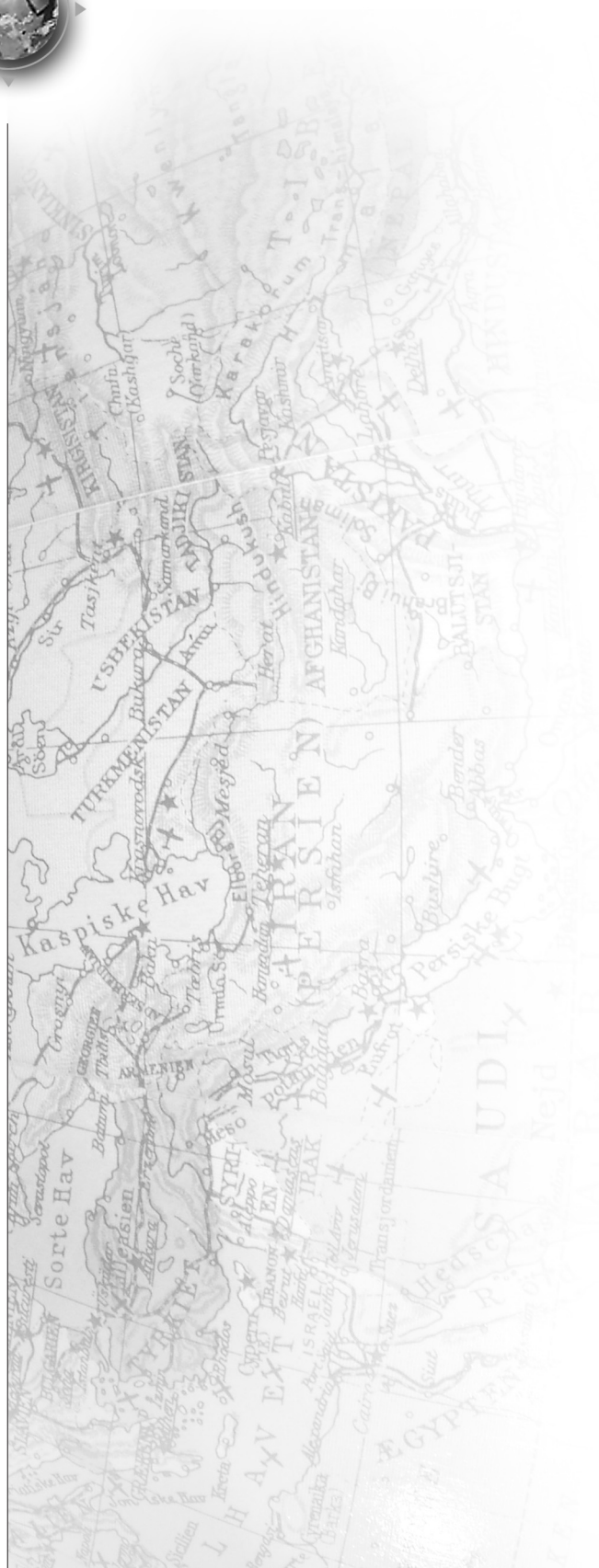
telefon +45 8942 4626.

træffetid onsdag fra 12 - 15

Billedtilrettelæggelse og layout Christina Dahl

Produktion Schultz Grafisk

Forsidefoto Morten Almås

HEMMEIGHEDER

Dette nummer af Jordens Folk byder på et blandet udvalg af artikler, hvoraf halvdelen orienterer sig indenfor et tema om hemmeligheder: Det, som vi ikke ved, og det, som nogen ikke vil have at vi ved.

Audhild Kennedy berører de problemer, som følger med barnløshed i Delhi. Kvinder, som ikke kan få børn, må ofte ty til adoptioner for at undgå det sociale stigma det er at blive anset for at være 'gold'. Det er imidlertid ikke let at forklare, hvordan man har fået et barn uden at være gravid. Konsekvensen for nogle kvinder er, at de må klæde sig ud med puder på maven i månederne op til adoptionen for at hemmeligholde deres mangel på frugtbarhed.

Ole Høiris bringer os til oplysningstidens Frankrig, hvor samfundsdebatten om menneskets sande natur raser. En af debattørerne er Diderot, der præsenterer nye filosofiske teorier om 'de vilde': teorier, som er kontroversielle, og som han derfor er nødsaget til at underbygge og formidle på alternativt vis. Resultatet er oftefentliggørelsen af en hidtil hemmeligholdt dagbog angiveligt skrevet af Bougainville, der på sine opdagelsesrejser blandt

andet havde været blandt de indfødte på Tahiti.

Gaute Svensson viser, hvordan man skal leve op til underforståede sociale spilleregler for at få adgang til hemmeligheder. Blandt jægere i Nordreisa i Nordnorge er et af kravene for social anerkendelse og dermed adgang til andres viden om gode jagt- og fangstpladser, at man udviser ydmyghed og underspiller sine egne evner som jæger. Man må ikke italesætte det, som ellers forekommer tydeligt, for at lære om det, som er hemmeligt.

I den anden halvdel af dette nummer har vi givet plads til tre artikler udenfor tema.

Når det kommer til F.C. Barcelonas supporter-klub Dracs, er det ingen hemmelighed, at den har et problematisk forhold til sit fodboldhold. Professionelle fodboldspillere er i dag mere lejesoldater end klubpatrioter, og den manglende loyalitet skærer i hjertet på de, der ser troskab som en dyd. Halvdan Haugsbakken viser nogle af de problemer, som er afstedkommet af de høje spillerløbninger på det frie transfermarked, såvel som tendensen blandt klubbernes ledelser til at gøre klubsport til et forretningsimperium, hvor fans nu

behandles som forbrugere.

En lignende problematik finder vi i Camilla Ziedorns artikel om, hvordan den kinesiske kulturarv - med åbningen af internationale markeder - er under pres af penges evne til at transformere sociale og kulturelle symboler. Den nye situation i det førhen så tilbagetrukne (og for europæere hemmelige) land giver mange muligheder, men er det muligt at bevare en kulturel identitet, når kineserne samtidig vil have alt det nye, som muliggøres af American Express?

Endeligt bidrager Frida Hastrup med et indlæg om falske tsunami-alarmer i Trankebar ovenpå katastrofen, som ramte en stor del af den indiske østkyst. De falske alarmer er tæt forbundet med de katastroferamtes fornemmelse af kontrol over tilværelsen, når tidevandsbølgen stadig står skarpt i hukommelsen. Derfor er det væsentligt at kunne håndtere de konstante trusler, omsætte fortællinger om kontrol i praksis, og derved etablere sig selv som handlekraftige på et mere generelt plan i forhold til at genskabe en tilværelse. ■

God læselyst!

Denne kurven er bygget inn i muren ved siden av barnehjemets port. Mange babyer legges her av sine foreldre. Når det skjer ringer en bjelle og en sykepleier eller en barnepike kommer for å hente babyen eller barnet.

Det er vanlig blant sosialarbeidere å henvise til guden Krishna som den første adopterte hindu. For å redde Krishna fra hans onde onkel vokste han i hemmelighet opp i en gjeters familie.

I Delhi forekommer det at noen kvinner forteller sine familier, venner og kollegaer at de er med barn, mens deres voksende mager fylles med vann. Disse kvinnene etterliger en graviditet og skaper selv sine egne store mager. Studien fra denne indiske adopsjonskontekst viser at hemmeligholdelse av infertilitet og adopsjonsprosess for mange indiske kvinner oppfattes som et mulig og gjennomførbart valg. Jeg henter mine funn fra et barnehjem og adopsjonsbyrå i Delhi, som jeg har valgt å anonymisere med navnet Dil ka ghar. Skildringene beskriver urbane, middelklasse nord-inderes opplevelse og erfaring av egen infertilitet og adopsjons initiativ.

HEMMELIGHETER I DELHI

af AUDHILD LINDHEIM KENNEDY

En kvinnes plikt

I de nordiske land har man som regel ikke mulighet til å skjule at et barn er adoptert, ettersom de fleste adoptivbarn har en annen etnisk bakgrunn. Mens i India derimot er det ofte slik at adopsjonen ikke nødvendigvis er synlig for folk flest, siden barnet som adopteres oftest har samme etniske bakgrunn som adoptivforeldrene. Dette skaper en åpning for en del barnløse, urbane par til å skjule for omverden, til og med nær familie, at de selv ikke kan føde egne, biologiske barn. Hvorfor ønsker disse indiske parene å holde hemmelig for både familie og ven-

ner at de har adoptert et barn? Svaret er knyttet til tabuer omkring krav til femininitet, og kvinner som er barnløse. De kvinner som ikke kan bære frem egne barn. Men også til maskulinitet og menn som er forpliktet til å føre slekten videre gjennom barn født innen ekteskapet. Å ikke kunne bære frem og føde barn innebærer stigma for kvinnen, for ved å være barnløs kan ikke kvinnen oppfylle sin *dharma*. *Dharma* viser til de roller eller plikter som er gitt i det å være kvinne, nemlig det å ta seg av, elske, gi omsorg til og oppfostre barn. For mange innebærer en kvinne som ikke oppfyl-

ler sin plikt en fare. Hun blir ikke sett som normal, og fordi hun ikke får barn blir hun marginal. Samtidig antaes det at hun er misunnelig på de kvinner som oppfyller sin plikt og har barn.

En mors ønske

Kvinnen sitter rett overfor meg, hun snakker lavmælt og jeg må bøye meg frem for å høre alt hun sier. Hun begynner med å fortelle meg om da de adopterte sønnen fra Dil ka ghar. De bestemte seg for å ikke fortelle guttebarnet om adopsjonen, de mente det var til det beste for han. Den nærmeste familien visste det; hennes og hans

foreldre, men utover dette holdt de det hemmelig. Hun forteller meg videre at før de kunne ta han med hjem, mens barnet ennå var i barnehjemmets omsorg og han var en ganske nyfødt baby, gikk hun til barnehjemmet hver dag. Fordi papirene ikke var i orden kunne de derfor ikke ta han hjem, men hun ville være sammen med han. Hun ønsket at de skulle lære hverandre å kjenne, og at han skulle forstå at de hørte sammen. Andre i nabolaget, tjenere og naboer, så det at hun gikk til Dil ka ghar hver dag, og enda hun fortalte de at hun var der som frivillig (volunteer), begynte ryktene å gå.

"Vi ville jo ikke fortelle alle og enhver hva vi gjorde, og for oss spilte det ingen rolle hvor han kom fra, vi ønsket oss bare et barn, en sønn. Men vi var redde for hva de andre ville si, vi var bekymret for hva slags kommentarer han ville få fra andre, på skolen og hos venner, hvis vi fortalte alle om det. Derfor valgte vi å holde det hemmelig, både for sønnen vår og andre, det at han var adoptert. Men det var til ingen nytte, da han ble større, han var seks år, fortalte den ene tjeneren vår det til han. Hun sa; 'dine foreldre har kjøpt deg fra Dil ka ghar, du er en annens barn.' Det hele var fryktelig, og han ble veldig opprørt. Våre gode intensjoner til tross. Vi ønsket bare å beskytte han mot andres fordommer og ondsinnede kommentarer. Det var en vond opplevelse for oss alle, han, mine svigerforeldre og for min mann og meg. Det er flere år siden nå, og det går bra med oss. Vi lever sammen og er en familie, han har akseptert at han er adoptert akkurat som vi måtte akseptere at vår

eneste mulighet til å få barn var gjennom adopsjon."

Kvinnen ser ned i sin tekopp, vipper sedvanlig på hode fra side til side: det er ok. Hun er en av naboene mine. Vi er i min leilighet rett nord for det Røde fortet i Delhi, og det er februar 2003. Hun ønsket å komme hjem til meg for å fortelle om adopsjons-erfaringen sin. Selv om alt var bra, ville hun ikke rippe opp 'alt sammen' igjen, ved å snakke om adopsjonen foran sønnen. Fremdeles er det en hemmelighet for mange i deres omgangskrets at de har adoptert, og de snakker lite om adopsjonen hjemme med gutten.

Også hos en annen familie kunne adoptivforeldrene, jeg vil kalle dem Chadah, fortelle meg at de hadde en gradert hemmeligholdelse av adopsjonsprosessen. For eksempel hadde de fortalt mannens mor at de ønsket å adoptere, og hun støttet deres avgjørelse. Derimot var mannens eldre bror uvitende om deres planer og de kom heller ikke til å fortelle han, enda de tidligere i samtalen understrekte at de så på seg selv som en familie med veldig tette og nære bånd.

Fru Chadah: "Vi ønsker ikke å fortelle barnet om adopsjonen, selv etter at vi hadde en time hos deres (adopsjonsbyråets) rådgiver. Hun insisterte på at vi måtte fortelle barnet om adopsjonen, men siden barnehjemmet vi adopterer fra synes det er greit, står vi fast på hemmeligholdelse. Vi mener at det er det beste for barnet vårt derfor holder vi fast ved at adopsjonen må være hemmelig. Faktisk ønsker vi ikke å fortelle noen i det hele tatt om

adopsjonen. Vel, mine foreldre og min søster vet og min manns mor vet at vi adopterer, men utover det vil vi ikke fortelle noen andre om det, selv ikke min manns eldre bror. Og de i familien som kjenner til våre adopsjonsplaner støtter oss med hensyn til det å adoptere, men de er også enige i at vi ikke må fortelle om adopsjonen til noen andre. Derfor har vi nettopp fortalt familie og bekjente at jeg er blitt befruktet og er med barn."

Som skildringene viser velger noen indiske par å holde det hemmelig at de adopterer et barn. Jeg mener dette kan være et utslag av sosiale mekanismer som er knyttet til sosiale konstruksjoner av familie og slektskap. Praksisen med hemmelig adopsjon viser noen av de tabuer som er knyttet til gifte, barnløse kvinner i det urbane Nord-India og Delhi. Det at gifte kvinner og menn holder hemmelig at de adopterer gir oss derved innsikt i deres sosialt og kulturelt gitte forpliktelser blant annet går ut på å føde og oppfostre barn.

Ulykksalige kvinner

Blant sosialarbeidere som jobber innenfor adopsjonsformidlingen i Delhi kunne mange fortelle at de fleste kvinnene var veldig desperate etter å få barn og aller helst en nyfødt baby. Likevel ble adopsjonsalternativet sett på som en absolutt siste utvei. Alle sosialarbeiderne fortalte at kvinner som ikke kan føde og fostre opp egne barn blir sett som *inauspicious*. Denne betegnelsen kan oversettes med at noe eller noen er ikke lykkevarslende, ugunstig, uheldig eller ikke lovende, samti-

Selve barnehjemmet har flere avdelinger, en for nyfødte, en for smårollinger, en for jenter og en for gutter. I tillegg er det også en intensiv avdelign (veldig liten) med en kuvøse for de aller sykeste og før-termin-fødte babyene som de får omsorg for.

Barnepike matet babyene med flaske. De fleste babyene tilbringer ikke mer enn tre måneder på barnehjemmet før de får et hjem.

dig som mine bekjente uttrykte klart at mange i India forbinder barnløse kvinner med fare. Jeg har derfor oversatt denne omtalelsen av kvinnene til ulykksalig, siden denne betegnelsen er mest dekkende for de mangfoldige betydningene som ligger i *inauspicious*. Ulykksalige kvinnene vil oppleve at stigma knyttes til deres infertilitet og barnløshet, blant annet ved at familie og venner unngår å invitere dem til deres barns fødselsdagsselskap eller til selskaper der det er barn til stede. Denne type utestegning skjer fordi man frykter at kvinnenes ulykksalighet skal smitte over på barna. Barn blir ansett for å være spesielt sårbare og utsatte for denne type ulykksalighet som noen også kaller *the evil eye* eller det onde øyet.

Barnløse kvinner blir også veldig ofte klamret av svigerfamilien for kun å tenke på seg selv og får beskyldninger om at hun ikke ønsker å utføre sin kvinnelige plikt; å sette barn til verden. Når en kvinne blir anklaget for å nekte å sette barn til verden, viser dette til en

aktiv handling; man mener at hun bevisst ønsker og hindrer at mannens familielinje videreføres. Det er med andre ord slik at kvinnen klamres for infertilitet når et ektepar er barnløse, mannen blir derfor i mange tilfeller oppfordret til å søke etter en kone nummer to som vil utføre sin plikt og videreføre hans familielinje. Dette henger sammen med man i India anser det som en kvinnes plikt å føde, noen en mann av biologiske årsaker ikke kan gjøre. Derfor mener jeg kvinnens plikt til å føde er et sentralt punkt i å forstå hvorfor kvinner lastes for barnløsheten og infertiliteten, og ikke mannen. Det bunner i en årsaksforklaring som viser tilbake på hvordan familien er konstruert sosial og kulturelt.

Sosialantropologen Aditya Bhadravaj har argumentert for at i India når man gifter seg er dette en handling som er ensbetydende med reproduksjon. Dette understreker kulturelt at barn er sentrale og viktige i det indiske samfunnet. På denne måten er et ekte-

skap fullendt først når det reproduseres i barn, og da først og fremst sønner. Sønner kan videreføre sin fars slektslinje, men også en datter er ønsket fordi hun kan videreføre andre menns slektslinjer. Her er det viktig å huske at det for de fleste indere er utenkelig at noen faktisk velger å ikke få egne barn. Det er derfor ikke til å komme fra at både fertilitet og infertilitet er sosialt synlige tilstander i India og som legges merke til i alle former for relasjoner et ektepar inngår i. Hvert eneste barnløst par som jeg snakket med, fortalte at de ønsket å adoptere fordi de så gjerne ville bli en fullkommen eller fullendt familie, "*a complete family*" som de selv sa. Dette kunne de bare oppnå gjennom å ha barn.

Sosialt synlige kvinner

Siden infertilitet er sosialt synlig, er det også mulig å utøve sosial kontroll eller styring i forhold til de barnløse ekteparene, ved, som nevnt, at de barnløse kvinnene ikke inviteres til sosiale tilstelninger

Adopsjonsbyrået og barnehjemmet ligger i en hage, beskyttet bak en høy mur og port. Selve barnehjemmet ligger ti meter foran adopsjonsbyrået.

der barn er tilstede. Men hva er det som ligger bak dette? Hvorfor blir kvinnene sett av andre som spesielt ulykksalige og budbringere av uhell? En av sosialarbeiderene tilknyttet Dil ka ghar, en ung kvinne i midten av tyveårene svarte følgende:

"En kvinne som ikke kan produsere barn er sett på som ulykksalig. Giftede kvinners plikt er å føde og oppdra barn. Dette er en del av det å være kvinne. Hvis en kvinne ikke kan produsere barn, utfører hun ikke sin plikt. I vårt samfunn tror man at hun bringer uhell og at hun bør unngås. Hun er antagelig berørt av det onde øyet, og hun kan sette det onde øyet på deg og derved skade deg. Hun er med andre ord et dårlig tegn. En av kvinnene som kommer hit var veldig fortvilet fordi familien hennes unngår henne og alle hun kjenner som har barn, holder barna unna henne, fordi de er redde for at hun skal overføre sitt uhell over på barna. Familien hennes ser henne som ulykksalig, fordi bare en ulykksalig kvinne er

ufruktbar (barren forklarer sosialarbeideren det som). Det er dårlig hell når en kvinne ikke produserer barn, og ikke gjør plikten sin, og dårlig hell kan smitte over på andre. Du vet, de to henger sammen, ufruktbarhet og ulykksalighet."

Sett i lys av dette uhell-aspektet blir det klart at det å adoptere ikke bare er en vei ut av barnløsheten, men også en måte å unnslipe alle de stigmaene som henger ved kvinnelig infertilitet, ufruktbarhet og ulykksalighet. Gjennom adopsjonshandlingen finner både mannen og kvinnen en vei ut av hennes ulykksalige status og de sosiale stigmaene som henger ved hennes manglende evne til å føde barn. Kvinne vil oppfylle sin *dharma*, derved er hun normal og ikke marginal, og hun vil ikke lenger utgjøre den faren en barnløs kvinne utgjør.

Familiehemmeligheter

Adopsjonen virkeliggjør det barnløse parets drøm om å bli en fullendt familie, og både mannen

og kvinnen vil gjennom å adoptere et barn utføre sine kvinnelige og mannlige plikter. De kan ved å adoptere et barn vise at de kan videreføre slektslinjen, oppdra og gifte bort barn, når de blir voksne slik at de, barna, kan videreføre og fullføre sine plikter som menn og kvinner. Bharadwaj hevder at i det indiske samfunn er det helt fundamentalt at menn reproducerer seg i biologiske sønner, fordi sønner sees som en forlengelse av mannen som person. Men også viktige for familielinjen, som sagt, må denne reproduceres og videreføres. Hvis mannen ikke får en sønn, vil han selv og hans slektslinje dø. Likevel, indisk historie og hellige, hindu tekster viser at dette nødvendigvis ikke er slik. India har en lang tradisjon når det gjelder adopsjon, dog tidligere var barnet født av kjente og nære relasjoner. Det utfordrende i dagens adopsjonspraksis er at man adopterer fra et barnehjem og barnet er av ukjent opprinnelse, hvilket kan gi (ubehagelige) spørsmål om barnets kaste og familietilhørighet.

Sykepleiere på barnehjemmet.

"Også den nye praksisen hvor man adopterer barn med ukjent opprinnelse er med på å oppmuntre adoptivforeldre til hemmeligholdelse." Man slipper å svare på spørsmål om hvem barnets foreldre er, om barnet har en tjeners bakgrunn og om de virkelig har tenkt igjennom dette å adoptere et ukjent barn, man vet jo aldri ...

Gjennom adopsjonen ufarliggjøres den ulykksalige kvinnen, hun får barn å oppdra og ta vare på, hun er ikke lenger en uplasserbar eller marginal skikkelse i den indiske konstruksjonen av familien. Som en adoptivmor vil hun igjen hun passe inn i de lokale sosiale og kulturelle konstruksjonene om hva det vil si å være en (ordentlig) kvinne. Videre vil hun ikke umiddelbart tre frem som en ulykksalig kvinne med uhell som kan smitte, fordi hun vil ha hendene fulle med å ta vare på egne barn og ikke se misunnelig etter andres. Og mannen, han vil kunne videreføre familienavn og eiendom til barna.

Katten ut av sekken

Min studie viste at noen valgte å holde adopsjonshandlingen fullstendig hemmelig, mens de fleste valgte en gradert hemmeligholdelse, de ville fortelle noen. Og i noen familier ville barnet etter hvert få fortalt sin egen spesielle skapelsehistorie, dog kun for barnets ører. Det er min antagelse at det innebærer, både for kvinner og menn, en stor grad av blottliggjøring hvis man velger en fullstendig åpenhet av adopsjonshandlingen. Derimot innebærer det færre sosiale konsekvenser og stigma ved å fortelle venner og bekjente at endelig er man befruktet, og man etterligner en graviditet ved å fylle ut magen. En utvei som for mange er lett å velge etter flere år, ja opp til ti år med spørsmål, hint, kommentarer til hvorfor man ikke har gjort sin plikt og fått barn. Og skulle katten slippes ut av sekken, er ikke dette en direkte synd. Kvinnen gjør sin plikt og oppdrar barn, men mange vil kommentere og være opptatt av barnets familie bakgrunn og ka-

stetilhørighet, og vurdere barnets personlighet på en ny måte. Og de fleste vil ha medlidenhet for mannens situasjon, gift med en ufruktbar kvinne og kanskje tilskrive adopsjonen som skjebnebestemt, men dette er en annen historie. ■

Forslag til videre lesning:

Bharadwaj, Aditya: "Why adoption is not an option in India: The visibility of infertility, the secrecy of donor insemination, and other cultural complexities" *Social Science & Medicine* 56 (2003) 1867-1880

Mines, Diane P. & Lamb, Sarah (red.): *Everyday Life in South Asia*, Bloomington & Indianapolis, Indiana University Press, 2002

Kennedy, Audhild L.: *Born of My Heart. A study of the process of unrelated adoption in Delhi*. Cand. Polit. avhandling ved Sosialantropologisk institutt, Universitetet i Oslo, 2007

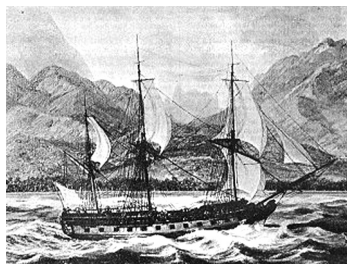
AUDHILD LINDHEIM KENNEDY ER CAND. POLIT FRA UNIVERSITETET I OSLO VÅREN 2007 MED HOVEDOPPGAVEN 'BORN OF MY HEART' SOM BESKRIVER SLEKTSKAPSPROSSESSER VED ADOPSJON I MIDDELKLASSE FAMILIER I DELHI. HUN JOBBER FOR TIDEN SOM VITENSKAPELIG ASSISTENT VED SOSIALANTROPOLOGISK INSTITUTT, UNIVERSITETET I OSLO.

MENNESKETS SANDE NATUR OG NATURLIGE FORNUFT

BOUGAINVILLES HEMMELIGE DAGBOG

I 1771 udgave Denis Diderot et skrift, som bragte den vilde lige ind i revolutionsfilosofiens centrum. Oplysningens verden, borgerskabets samfundsvision, skulle styres af fornuften, men hvor kunne man finde den rene og uforfalskede fornuft? Her dukkede ifølge Diderot et dokument op, som den store franske opdagelsesrejsende Louis-Antoine de Bougainville havde gemt for offentligheden, og pludselig blev de vilde fra Tahiti en central del af kampen i Frankrig mellem det gamle og det nye samfund.

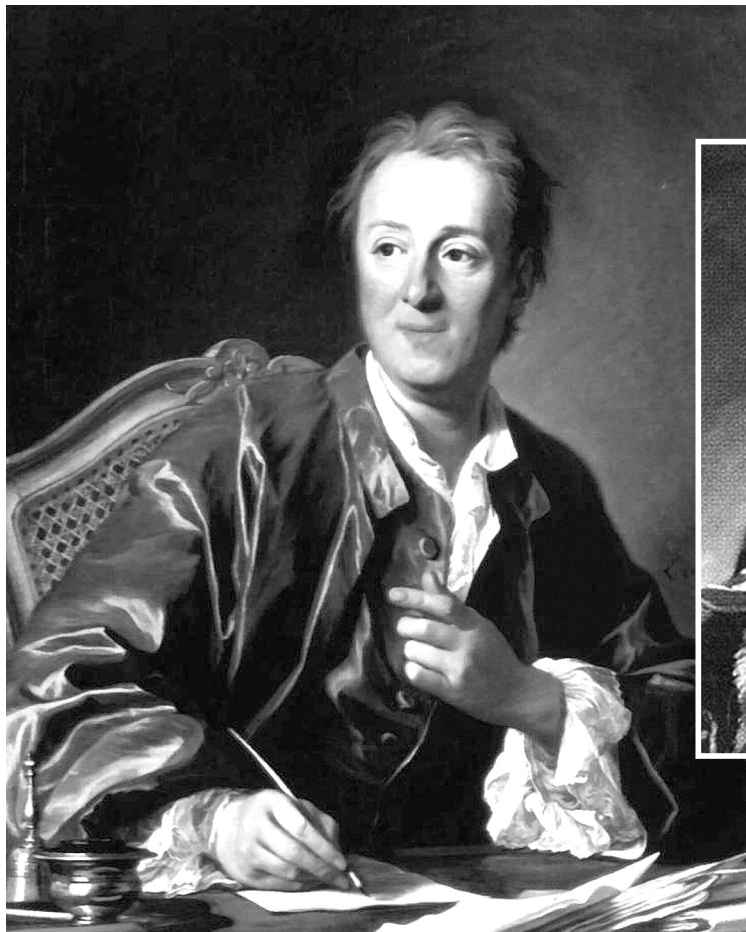
af OLE HØIRIS

Bougainvilles skib Boudeuse.

Louis-Antoine de Bougainville (1729-1811) var kaptajn i den franske hær og kæmpede blandt andet i Canada i den krig mod englænderne, som James Fenimore Cooper (1789-1851) med 'Den sidste mohikaner' gjorde udødelig. Franskmandene tabte krigen i Canada, og Bougainville blev sendt hjem, men måtte i overensstemmelse med overgivelsesaftalen holde sig ude af krigen de resterende år.

Franskmandene tabte krigen til England, og som en del af genrejsningen af den franske stolthed tilbød kongen Louis XV (1710-74) Bougainville at lede den første franske jordomsejling. Med skibene Boudeuse og Étoile sejlede han mellem 1766 og 1769 jorden rundt, og i 1771 udkom hans beretning om turen: 'Voyage autour du monde'. Her beskrives Tahiti som et jordisk paradys, og i lighed med James Cook (1728-79), der

Denis Diderot.

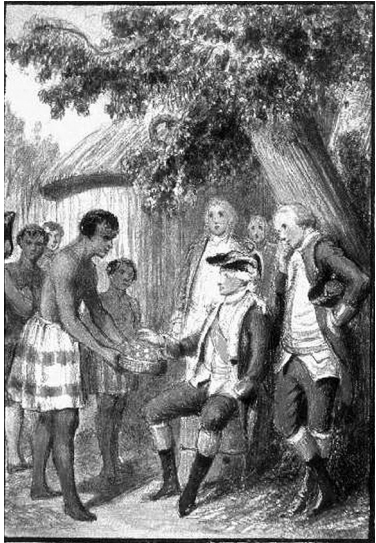
Jean-Pierre Franquelles portræt af Bougainville.

var på Tahiti i 1769 for at observere en Venus passage, fremstillede Bougainville de indfødte som ædle, vilde, uspolerede mennesker i pagt med naturen, herunder med den menneskelige natur. Efter sin verdensomsejling gjorde Bougainville igen tjeneste i militæret og slap levende gennem revolutionen for derefter at blive udpeget til høje poster af Napoleon Bonaparte (1769-1821).

Bougainvilles beskrivelse af Ta-

hiti blev vidt berømt, og en af dem, der tog den til sig, var Denis Diderot (1713-1784), en af den franske oplysningsfilosofis centrale tænkere, kendt for sit arbejde med den store franske Encyclopédie (1745-72). I dette værk havde Diderot selv formuleret en række antropologiske temaer, og hans grundholdning var, at alt skete efter nødvendige love. Der var således ifølge Diderot ikke noget, der hed fri vilje, og for ham var

moralen en del af naturen og ikke skabt af hverken Gud eller mennesker. Hans naturbegreb spændte fra det fysiske til det moralske, fra det organiske til det sociale. Det sociale blev derved både en del af og determineret af naturens totale system. Derfor kunne Diderot fastslå, at alle civiliserede folk engang havde været vilde, og at alle vilde folk engang, hvis de blev overladt til deres natur, ville blive civiliserede.

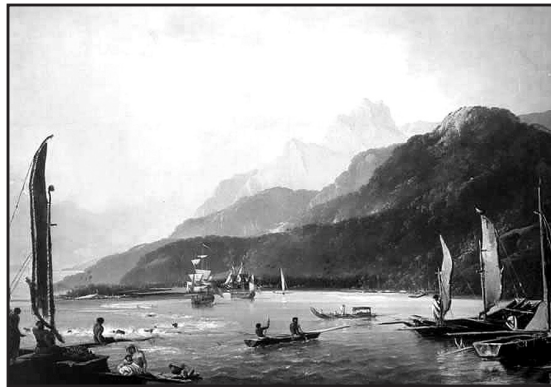
Bougainville på Tahiti.

Verdenshistorien var i oplysningstiden delt i to hoveddele: Den første var den historie, som 'Gamle Testamente' beskrev frem til syndfloden eller den babylonske sprogforvirring. Fra det udviklingsmæssigt høje niveau med agerbrug, kvægavl og smedekunst var mennesket derefter forfaldet til et absolut nulpunkt, hvor al civilisation var væk. Det var det niveau, man tilskrev Amerika, og som havde fået den engelske filosof John Locke (1632-1704) til i 'Two treatises of government' fra 1690 at skrive, at "Engang var hele verden Amerika". Her havde mennesket kun sprog og fornuft tilbage, og her begyndte menneskets anden historiske epoke, en verdslig udvikling som alene var baseret på fornuften. Her blev staten skabt ved borgernes indgåelse af en kontrakt, der overgav retten til magtudøvelse til et parlament, og denne udvikling gik via antikkens samfundsform frem til samtidens høje civilisationsniveau. Dette udviklingsforløb måtte være

ens for alle mennesker, for den menneskelige fornuft var universel, og det samme var de udfordringer, denne fornuft blev udsat for og skulle overvinde.

Denis Diderot som antropolog

Diderots bud på denne udvikling var radikalt i forhold til mange af de øvrige bud. Først levede mennesket som et ensomt rovdyr i naturen, styret af instinkter og ikke fornuft. Det skabte en udvikling, hvor menneskedyret som en automat, en maskine, bevægede sig uden viden, refleksion eller ideer ud af den rene naturtilstand

Cooks HMS Resolution i Metavia bugten 1773.

og for at forsvare sig mod naturen gik ind i floktilstanden. I denne tilstand blev der etableret relationer til andre mennesker, hvad der dannede grundlag for hele den efterfølgende menneskelige udvikling, herunder etableringen af det menneskelige herredømme. Instinkterne er i Diderots tænkning en effekt af de ydre forholds effekt på vore sanser, og derved vækkes menneskets ånd, hvad der først fører til udviklingen af egenkærlighed og senere af anerkendelsen af, at andre er som en selv.

Floktilstanden, som alene består i, at en flok individer samles på et mindre areal - altså uden samfundsmæssige relationer mellem de enkelte deltagere - er den, der er konstateret hos næsten alle de nulevende vilde. Først i samfundet bliver mennesket til et rigtigt menneske, idet det er her, det kan perfektionere sin fornuft, udvikle sin ånd og forene sine kræfter.

Familien er ifølge Diderot det første samfund og patriarkatet den første ledelsesform. Familierne vokser, deler sig og spreder sig, og krig opstår, hvor det ene folk erobrer det andet og gør det til sine slaver. Kampene fortsætter,

og alt er anarki, indtil der kun er en enkelt monark tilbage. Under denne monark kommer der love, ideer om ejendomsret udvikler sig, og slaven bliver undersøgt. Under despotens altomfattende vilje

udvikler terror, stupiditet og overtro sig. Denne tilstand ophører først med mordet på tyrannen eller imperiets opløsning, hvorpå demokratiet vokser frem af asken, baseret på en social kontrakt mellem borgerne: En kontrakt der neutraliserer de naturbetingede forskelle. Nu hersker lovene, genialiteten udfolder sig, videnskaberne fødes, og det nyttige arbejde anerkendes, men desværre varer denne lykkelige tilstand kun kort. Revolutioner i regeringerne kommer hurtigt efter hinanden. Sam-

fundet bliver mere og mere perverst i og med, at moral og lovgivning fjerner sig mere og mere fra naturens love. Og naturens love er også de vilde samfunds love, hvad der betyder, at det fælles bedste og det nyttige moralens fundament. Mennesket er således godt af natur, men det perverteres af udviklingen. Alle samfund rammes af denne proces, og naturens lov, der skabte imperierne, dræber dem også. Men før det når dertil, kan man betragte mennesket som levende under tre lovkomplekser, naturens lov, samfundets lov og den religiøse lov, og ifølge Diderot må de religiøse og civile love indordne sig under naturens. Mens der ikke kunne gøres noget ved naturens love, var det anderledes med de to andre, og her stod frihed over for binding, klarhed over for dumhed og erkendelse over for tro.

Bougainvilles hemmelige, supplerende rapport

Men hvordan så det naturlige menneske så ud i virkeligheden? Her udnyttede Diderot Bougainvilles beskrivelse af Tahiti til at forfatte et skrift, der skulle se ud som om, det var et hemmeligt supple-

ment til den offentliggjorte beretning. Diderot lod i sit korte skrift en anonym person få fat i Bougainvilles hemmelige dagbog fra besøget på Tahiti. Og det var spændende læsning, for her fik man sandheden om mennesket i

Fra Bougainvilles rigtige dagbog: Voyage autour du monde, kapitel 8.

Bougainvilles to skibe lagde den 6. april 1768 til i en bugt på Tahiti for at få frisk vand, og straks omgives de af kanoer med meget smukke kvinder. "Hovedparten af disse nymfer var nøgne, for mændene og de ældre havde taget det lændeklæde af dem, som de normalt dækker sig med". Kvinderne koketterer med de franske sømænd, og mændene gør tegn til, at franskmændene skal vælge sig kvinder og følge med dem ind på land. Mændene i kanoerne viser også tydeligt, hvorledes det nærmere bekendtskab skal ske.

Bougainville fortsætter: "Hvordan skal man midt i et sådant sceneri få genoptaget arbejdet med 400 unge franske sømænd, som i seks måneder ikke har set en kvinde?" Og det skal blive værre endnu: "På trods af alle de forholdsregler, vi havde måttet foretage, kom der en ung pige om bord, og hun gik op på bagerste skanse og placerede sig på en luge, lige oven over gangspillet ... Skødesløst lod hun sit lændeklæde, der dækkede hende, falde og stod for øjnene af alle således, som Venus lod sig se af de frygiske fårehyrder. Hendes former var himmelske. Matroser og soldater masede for at komme frem til lugen, og aldrig er gangspillet blevet drejet rundt med en sådan aktivitet."

den naturtilstand, som herskede, før de negative civilisatoriske kræfter satte ind, ja her kommer naturens love til deres fulde udfoldelse. Ikke underligt at beskrivelsen af en sådan samfundssituation måtte holdes hemmelig i l'ancien

régime', samtidig med at det viste vejen for det nye.

I 1771-2, altså umiddelbart efter udgivelsen af Bougainvilles beretning om sin jordomrejse, udkom Diderots 'Supplément au voyage de Bougainville', Supplement til

Bougainvilles rejse. Bogen begynder med en hyggelig snak mellem A og B om det dårlige vejr, hvad der fører den ene mand i samtalen til at læse Bougainvilles rejse, mens den anden spørger til årsagen til denne interesse. Bougainville fremstilles nu som en almindelig franskmand med leve-mandens interesser for kvinder, teater og god mad, og de to samtalepartnere kommer ind på den oldgamle kristne gåde, som man har spekuleret på siden historien om Noas ark blev opfundet, nemlig hvordan de vilde dyr er kommet ud på øerne, for det kan jo ikke være mennesker, der har sejlet dem

derud. Herfra falder samtalen på menneskene på disse øer og på, hvordan man forhindrer overbefolkning. Forskellige barbariske og morderiske institutioner foreslås stille og fredeligt, og det konkluderes, at overnaturlige og gud-

En anden stor beundrer af Tahiti var Paul Gauguin.

dommelige institutioner styrker sig og bliver evige ved med tiden at blive transformeret til civile og nationale love, mens civile og nationale institutioner bliver udskilt og degenererer til overnaturlige og guddommelige bud.

På et tidspunkt spørger A så B, om han har set den indfødte fra Tahiti, Aotourou, som Bougainville havde med hjem til Frankrig. Ja denne mand havde ikke haft nogen anelse om rejsens længde, men da han kom i land i Frankrig, kastede han sig i overensstemmelse med tahitianernes fælles ret til kvinderne over en første europæiske kvinde, han mødte. Frankrig var ikke som Tahiti, og da han heller ikke kunne lære sproget, kedede Frankrig ham. Til sidst finansierede Bougainville hans hjemrejse. Dette får de to samtalepartnere til at filosofere over, hvad Aotourou vil fortælle om Frankrig, når han kommer hjem, og de er enige om, at det ikke kan være meget,

for ingen vil tro ham, eller også vil de tro, at franskmændene er afsindige. Årsagen er, at tahitianerne er tæt på verdens begyndelse, mens europæerne er tæt på alderdommen, og da tahitianeren ikke forstår skik og lov i Frankrig, vil han kun opfatte dem som hundredvis af forhindringer, som en person, for hvem følelsen af frihed er den stærkeste af alle, kun kan have foragt overfor. Da A hertil spørger, om B er ved at forfatte fabler om Tahiti, tilbyder B, at de sammen skal læse det supplement til Bougainvilles beretning, som han tilfældigvis har liggende. Her kan de læse beretningen om den gamle mands afskedstale, da Bougainville rejste fra øen.

Den gamle mands farvel

Af Bougainvilles hemmelige dagbog fremgår det, at den gamle mand var kold over for franskmændene, men ved afskeden holdt han en tale. Og den var

krads. Han indleder at sige: Græd kære tahitianere, græd - ikke over afrejsen, men over ankomsten af disse onde mænd ... engang vil de komme tilbage, lægge jer i lænker, skære halsen over på jer ... og engang vil I tjene under dem og blive lige så korrumperede som dem. Herefter beskylder han, henvendt til Bougainville, sørøvernes chef, franskmændene for skabe ejendomsret, hvor alt - også kvinderne - var fælles, hugge landet ved opsætning af et skilt (hvad ville franskmændene sige, hvis en tahitianer opsatte et skilt i Frankrig med teksten: "Dette land tilhører Tahiti?") og ellers straffe den, der tager en lille ting fra franskmændene. Nej tahitianerne vil ikke

Tatoveret mand.

afgivet det, franskmændene kalder tahitianernes uvidenhed, mod franskmændenes ubrugelige viden. Tahitianerne har ikke brug for alle mulige overflødige ting, da de har det, der er nødvendigt. Når først man har passeret nødvendighedens smalle grænse, fortsætter den gamle mand, hvor vil tilegnelsen af imaginære goder så stoppe? Og den gamle fortsætter med at sammenligne franskmændenes helbredstilstand og fysik med tahi-

tianemes og konstaterer, at end ikke de unge franskmænd var i stand til at følge med denne 90 år ældre mand over selv en kortere distance. På Tahiti kender de kun én sygdom, og det er alderdom, og nu har franskmændene bragt dem mange andre, heriblandt ikke mindst kønssygdomme, som forvansker den uskyldige elskov, man hidtil har praktiseret uden skam.

Skibspræstens lidelser

Diderot lader senere skibspræsten berette om sine samtaler med en sand epikuræer af en tahitianer, der tilbyder ham sine tre døtre og sin kone. Præsten bliver trods sine besværgelser forført af de fire kvinder, og det fører til en debat med værten om religion, et fænomen tahitianerne ikke kender til, og hvis eksistens den gode vært med henvisning til naturlig levevis og rationelle udredninger demonstrerer det tåbelige i. Hvis nogen - Skaberen, præsterne eller lignende - kan bestemme, hvad der er godt og skidt, retfærdigt og uretfærdigt, så er alt relativt, og så har den slags jo ikke nogen reel eksistens. Skaberen og ikke mindst præsterne kan jo skifte mening fra det ene øjeblik til det andet. I stedet skal man lytte til naturens lov, hvor godt foretrakkes frem for ondt og det fælles gode frem for det individuelle eller private. Og når man i det seksuelle lægger hindringer for den frie udfoldelse, bliver det i tahitianerens rationelle udlægning helt fordærvet i forhold til den naturlige sex- og ægteskabsadfærd, som er skik på Tahiti, og som har skabelsen af nye, nyttige samfundsmedlemmer som sit mål.

På baggrund heraf udleder A og B, at problemet i Europa er, at

nok har overlevelsens udfordringer udviklet den menneskelige intelligens, men dette har igen bragt europæeren langt på den anden side af det, der var nødvendigt - til fantasiens bundløse ocean, hvorfra han aldrig kan komme tilbage. I stedet skulle man afskaffe alle de religiøse love og sørge for, at de civile love fulgte de naturlige love. Civilisation med dens utallige unaturlige love er en gift, som kun folk, der ønsker at blive tyranner, indfører. Hvis du vil være tyrann, så civiliser mennesket, skriver Diderot. Alle disse love er, når det kommer til stykket, en håndfuld slynglers middel til at undertrykke befolkningen. Det at ville bringe orden er altid at ville undertrykke folk. Derfor er de vildes barbari altid mindre ondt end vor egen urbanitet. Og endelig vil vor talsmand dog alligevel fortsætte sit liv i Frankrig ud fra parolen, at det er lettere at være idiot blandt idioter end at være den eneste vise.

Med Diderot var lovene for samfundsudviklingen blevet helt frigjort fra det religiøse felt, og mennesket var nu styret som alt andet i naturen. Man kan næsten sige, at med Diderot var mennesket blevet en almindelig del af naturen, selv om det var blevet drevet ud i en unaturlighed med civilisationen. Diderots fremstillingen af mennesket i den naturlige form var en harsk kritik af samtidens samfund, og hans middel til at give udtryk for denne kritik lignede på mange måder den, som også andre brugte i tiden: at lade en indfødt give udtryk for kritikken. Voltaire brugte en perser, Holberg en grønlander, de Maillet en inder og så videre. Diderot bandt sin historie op på Bougainvilles beretning om det erotiske

paradis på Tahiti, hvorved Diderot kunne lade kritikken komme fra (næsten) naturen selv, fra den naturlige fornuft. Selv om mange i samtiden måske har troet, at det var en hemmelig beretning fra Bougainville, så var både Diderot og Bougainville jo beskyttet af, at det var en tahitianer, der havde sagt det.

Og det var så hemmeligheden bag samfundskritik i despotiske samfund, en stilart som har været kendt siden det tredje århundrede fvt., da grækerne lod den skytiske Anacharsis stå for kritikken. ■

Yderligere læsning:

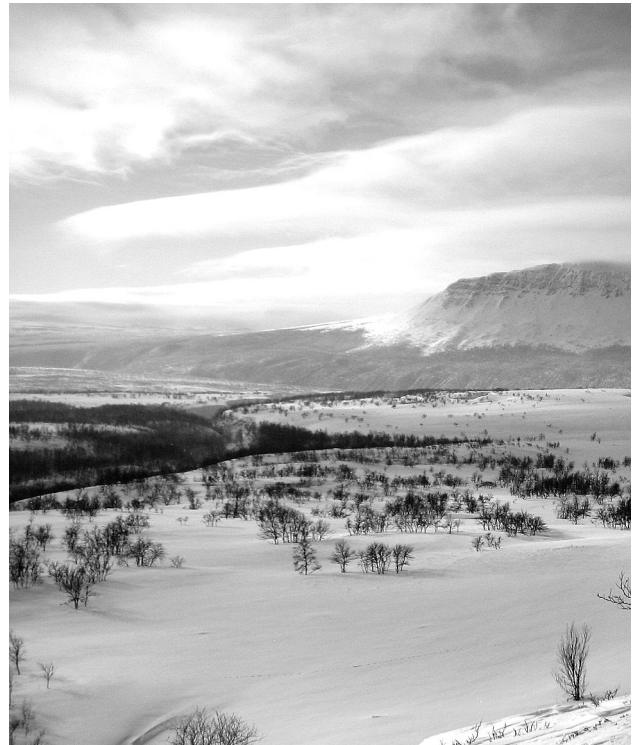
Diderot, D. 1771 *Supplément au Voyage de Bougainville. Ou dialogue entre A. et B. sur l'inconvénient d'attacher des idées morales à certaines actions physiques qui n'en comportent pas.* Netudgave: http://classiques.uqac.ca/classiques/Diderot_denis/voyage_bougainville/Supplement_bougainville.pdf

Duchet, M. 1971: *Anthropologie et histoire au siècle des lumières. Paris. Høiris, O.: Mellem vildskab og fornuft - menneskets civilisering. I: Høiris og Ledet: Oplysningens Verden. Idé, historie, videnskab og kunst, s. 271-296. Aarhus Universitetsforlag.* Kraft, J. 1998: *Kort Fortælling af de Vilde Folks formestemeste Indretninger, Skikke og Meninger til Oplysning af det menneskelige Oprindelse og Fremgang i Almindelighed. Højbjerg.*

OLE HØIRIS ER DOCENT VED AFD. FOR ANTROPOLOGI OG ETNOGRAFI, AARHUS UNIVERSITET. HAN HAR UDGIVET EN RÆKKE AF BØGER OM ANTROPOLOGIENS HISTORIE SIDEN ANTIKKEN OG ARBEJDER FOR TIDEN PÅ ET VÆRK OM ANTROPOLOGIEN I OPLYSNINGSTIDEN, ROMANTIKKEN OG MODERNITETEN.

Vinterjakt etter rype. Fotos på dette opslag, Morten Almås.

Jomfruelig landskap som innbyr til jakt.

HEMMELIGHETER I JAKT og FISKE

af GAUTE SVENSSON

Ser en på jakt og fiske i Nord-Norge vil en finne et verdifellesskap som bygger på underkommunisering og hemmelighold. Dette er sosiale ferdigheter som er godt egnet til å ta vare på naturen på lang sikt, noe som dermed også er med på å beskytte et lokalkulturelt, kollektivt verdifellesskap.

Hemmeligheter i Nordreisa

Denne artikkelen baserer seg på et feltarbeid i Nordreisa kommune i Nord-Norge. Kommunen har en befolkning på nærmere 5000 og består av nordmenn, samer og kvener. Naturen er på mange måter like variert som befolkningssammensetning. En kan jakte langs kysten eller fiske i Reisa Nasjonalpark, som er en del av Finnmarksvidda. Den varierte naturen har medført en mengde ulike naturbrukstradisjoner som også kommer til uttrykk i jakt og fiske. Å holde hemmelig gode lokaliteter og teknikker er for mange en del av barneoppdragelsen.

Hemmelighold i jakt og fiske er sosialt og kulturelt konstruert beskyttelsesstrategi som er avgjørende for en bærekraftig utvikling. I samfunn hvor jakt og fiske er en sentral del av folks hverdagsliv, vil ivaretagelse av sentrale lokalkulturelle verdier være avhengig av en bærekraftig natur. Hemmeligheter er derfor essensielt for mange samfunn for å unngå tilstander beskrevet som allmenningens tragedie. Bakgrunnen for advarsler mot en slik tilstand må ses i sammenheng med retten til bruk av natur, og implisitt risikoen for overforbruk.

I Nordreisa henger hemmeligholdelse sammen med langt mer

En rype har gått i snaren. Dette er en fangstform med lange tradisjoner i Nordreisa.

og EN BÆREKRAFTIG UTVIKLING

enn bare beskyttelse av framtidige måltider. I et slikt perspektiv må en se hemmelighold, ikke bare isolert fra samfunnet det opptrer i, men også i forhold til en helhet av lokalkulturelle normer og regler for hvordan en bør forvalte kunnskap og innsikt i jakt og fiske. Derfor vil jeg i denne artikkelen fokusere på det jeg anser å være av fundamental betydning for perspektiver på hemmelighold, nemlig renommé og anerkjennelse som jeger og fisker.

En jakttur i barndommen

En vinterdag i barndommen fikk jeg være med faren min og Odd-

var på rypejakt. Dette ble en tur som senere har blitt et viktig barn- domsminne. I strålende solskinn gikk vi på ski innover fjellet. Etter få minutter begynte vi å se de første rypene. Oddvar skjøt flere fugler, og selv når de var i luften, bommet han ikke. Selv om det var så kaldt at det knaket når vi gikk, tenkte jeg ikke på føttene som var blitt følelseløse. Jeg var oppslukt i jakten.

Oddvar var innflytter fra Sør-Norge, nærmere bestemt Oslo. Han hadde jaktet i mange år og imponerte med store ferdigheter både som jeger og skytter. Hund- den hans gjorde ting jeg ikke viste

at en hund kunne gjøre. Gang på gang stivnet den i kroppen, og Oddvar fortalte at den hadde fun- net ryper vi ikke klarte å se. Det var denne dagen jeg bestemte meg for at jeg også skulle bli jeger når jeg ble stor. Når jeg pratet med andre om denne turen, be- krefte flere at han ofte fikk store fangster, selv om de uttrykte en irritasjon over hans fremtreden. Til tross for gode fangster var det helt andre karaktertrekk som ble framhevet når andre snakket om han, selv om de var klar over hans erfaring. Mens andre ble beskrev- vet i heroiske ordelag, ble Oddvar framstilt som en løgner og en som

Artikkelforfatter prøver å lure en ørret. Foto, Henrik Neegaard.

En sliten jeger vender hjem. Foto, Henrik Neegaard.

overdriver i beskrivelser av egne jakt- og fisketurer. Det ble med andre ord mer negative karaktertrekk som var knyttet til Oddvars renommé.

I denne sammenhengen har sannsynligvis intensjonen til Oddvar ikke vært veldig ulik andre jegere eller fiskere, nemlig et ønske om en anerkjennelse for ens ferdigheter og erfaringer. Dette tror jeg imidlertid ikke er noe som er særegent for bare jegere og fiskere. Jeg vil hevde at anerkjennelse fra omgivelsene er viktig for de fleste som har spesielle interesser eller hobbyer. Anerkjennelsen blir spesielt viktig i møte med andre med tilsvarende interesser. Den utfordringen som Oddvar møter i forsøket sitt på å bli ansett som en dyktig jeger, reiser noen spørsmål av teoretisk karakter. Sentralt i forhold til dette blir kommunikasjon, mening og tolkning, som jeg skal komme inn på her. Dette har vært et fokusområdet for deler av den antropologiske fagtradisjonen.

Antropologen Malcom Chapman viser i boken 'Semantic Ant-

ropology' fra 1982, at implikasjonene av feiltolkning innenfor relativt like sosiale felt kan få store utslag og konsekvenser for individet. Et budskap kan tolkes ulikt selv innenfor en sosial situasjon en person mener å kjenne seg igjen i. Begrepet kategorisystem viser til at en har ulike fortolkningsrammer. I praksis vil dette si at sosialt sett like situasjoner vil kunne tolkes ulikt, avhengig av kulturelle forskjeller. I lys av dette vil selv folk som deler samme språk, også kunne oppleve at de ikke deler det samme fortolkningsgrunnlaget eller kategorisystem. Dette vil gjelde både verbal og nonverbal kommunikasjon. Videre vil grensene som slike kategorier danner, være avgjørende for tolkningen av en samhandlingssituasjon. I de tilfeller hvor personer møtes som ikke har et ulikt kategorisystem, kan misforståelser raskt oppstå til tross for at situasjonen tilsynelatende virker kjent.

I Nordreisa er gode fangster viktig på flere måter, men skal en oppnå et godt renommé må en

også beherske de sosiale ferdighetene. I Nordreisa vil en finne en rekke arenaer hvor folk samles og hvor en kan høre nyheter om jakt og fiske. På en av de lokale sportsbutikkene vil spørsmålet om fangst ofte gi svar som: "Nei det var ikke så bra", eller "det ble litt". Slik jeg ser det er det få som ønsker å fremheve dårlige fangster, og slike uttalelser er ofte eksempler på det motsatte: "Det var veldig bra", eller "jeg fikk mye". Men for at slike underdrivelser skal bli tolket slik intensjonen er, må begge parter beherske denne kommunikasjonsformen. Hvis en skal få respekt og anerkjennelse som jeger eller fisker med slike underdrivelser, krever dette at budskapet tolkes i tråd med avsenders intensjon. På denne måten kan en også åpne for at andre kan gjøre deg til en god jeger eller fisker. Ved de tilfellene en ikke har fått noen fangst kan dette være en effektiv måte å gi inntrykk av at en har gjort det bra men at en ikke vil framheve dette. Hvis en sier at det ikke var så bra fiske og avslut-

En fornøyd jeger etter vellykket jakt. Foto, Gaute Svensson.

ter med et lurt smil vil dette ofte være nok til å gi inntrykk av at det har vært et meget bra fiske.

Når Oddvar svarer på spørsmål om fangst, eller enda verre uoppfordret forteller om store fangster, kan det virke som om han ikke har forstått en lokal kommunikasjonsform. Det er nærliggende å anta at hans bakgrunn fra et bymiljø i Sør-Norge har gitt han et kategorisystem som ikke sammenfaller med det han møter i Nordreisa. Konsekvensen av dette er at han får et begrenset sosialt nettverk og dermed også får mindre tilgang til andres hemmelige steder.

Om renommé

Poenget med å trekke fram Malcom Chapman er å vise at tilsynelatende like sosiale situasjoner kan utgjøre potensielle kilder til feiltolkninger. På tross av at Oddvar er fra en annen landsdel befinner han seg også i et kjent miljø når han enten er på jakt, eller når han treffer folk med de samme interessene. Likevel opplever han at

omgivelsene ikke responderer på hans forsøk på å fremme egne ferdigheter. De kollektive sanksjonene i forhold til hans renommé synes bare å forsterkes når han i større grad søker å påvirke det.

I løpet av feltarbeidet hadde jeg jevnlig kontakt med reingjeteren Jonas som tidligere har bodd i Nordreisa. Han kjenner Oddvar, og vi diskuterte hvorfor Oddvar aldri har blitt anerkjent som en dyktig jeger, på tross av hans ferdigheter og erfaring. Jonas sier at "hemmeligheten med å få ord på seg for å være en god jeger eller fisker i Nordreisa er å la andre gjøre deg god". Det er altså omgivelsene som avgjør om en får et renommé som dyktig jeger. Jonas hevder videre at Oddvar har misforstått en lokalkulturell kommunikasjonsform når han forsøker å gjøre seg selv til en god jeger i andres øyne. Som jeg skal komme inn på senere vil underdrivelse og underkommunisering av egne ferdigheter, altså en form for hemmelighold, være avgjørende for ditt renommé. Når Oddvar frem-

hever seg selv kan det ses som et avvik i forhold til normative forventninger om hvordan en skal eller bør formidle egne prestasjoner og ferdigheter i Nordreisa. Dette oppfattes som skryt (pral).

For at individet skal oppnå et renommé som en god jeger eller fisker, er en avhengig av kollektivet. Dette virker innlysende fordi et renommé eller rykte krever flere enn én person. Derfor er kollektivet en forutsetning for denne type prosesser. I en forlengelse av dette vil det også være en forutsetning at det er andre som fokuserer på ens prestasjoner og ferdigheter. Først da vil det et godt renommé oppstå, og det vil sjelden oppfattes som skryt. Indirekte kan det være en selv som initierer dette, men det krever at en mestrer den lokale kommunikasjonsformen. Eller som Chapman sier det, en er avhengig av sammenfallende kategorisystemer i mange samhandlingssituasjoner for å minimalisere risikoen for feiltolkninger. Når Oddvar opplever at omgivelsene ikke responderer på hans

Før en kommer inn på de flate viddene må en gjennom de ville canyonformasjonene. Foto, Morten Almås.

En tradisjonell jordgamme. Foto, Odd Rudberg

utsagn slik han kanskje ønsker at de skal, refererer ikke hans negative renommé til hans jaktferdigheter, men til hans kommunikasjonsform. Resultatet er uansett at han ikke har ord på seg for å være en dyktig jeger og fisker, selv om ferdigheter og erfaring peker i en annen retning.

Renommé og sosiale sanksjoner

Kan det å få et rykte som dårlig jeger eller fisker ses på som en kollektiv sanksjonsform? Mulighetene som omgivelsene har til å reagere på en som ikke følger lokale spilleregler i forhold til kommunikasjon av egne ferdigheter og prestasjoner, er kanskje ikke så mange. Den makten kollektivet har over en enkeltpersons renommé, er i mange tilfeller den eneste sanksjonsformen. Imidlertid vil jeg hevde at dette er et sterkt kollektivt redskap. En nærliggende sammenligning her vil være Aksel Sandemoses 'Jantelov'. Dette blir ofte brukt som en selvforklarende betegnelse på misun-

nelse og smålighet som en kan finne spesielt på mindre plasser. Slik jeg ser det kan Janteloven brukes som et analytisk utgangspunkt for å beskrive en kollektiv sanksjonsform ved tilfeller der avviket fra normalen blir for stort. Det kan derfor ses som uttrykk for en kollektiv beskyttelsesstrategi av lokal-kulturelle verdier. 'Du skal ikke tro du er noen bedre jeger enn oss', handler derfor også om en beskyttelse av det som gjør en til jeger lokalt. Beskyttelsen berører i så måte både de sosiale prosessene i det å bli ansett som en dyktig jeger og implisitt også ivaretagelsen av vilt- og fiskebestander. Når jegere som Oddvar fremhever egne prestasjoner og ferdigheter settes det et større fokus på lokaliteter og teknikker, altså det som en normalt ønsker å holde hemmelig. For å forstå sosiale sanksjoner må en se på det som tjener fellesskapet og ikke individet. Skapes et ideal hvor det å avsløre de spesielle jakt- og fiskeplassene er akseptert, vil en økt beskatning medføre reduserte muligheter for

fangst for hver enkelt, og samfunnet blir skadelidende.

Hemmelighet og underdrivelse som dyd

En dyd betegner en moralsk verdifull egenskap eller god handling. Dyd i moralsk betydning er en opplært egenskap eller et såkalt internalisert handlingsmønster. På mange måter virker det som om hemmelighet fremstår som en slags lokalkulturell dyd. De moralske aspektene er mer eller mindre implisitt i de sosiale sidene ved jakt, fiske og fangst. Har en fått tips om nye jaktmarker eller fiskevann vil det en kan kalle en hemmelighets-pakt sjelden være uttalt. Det at denne typen informasjon ikke skal gies videre vil være underforstått, og en vil forvalte hemmeligheten sammen med den andre. Videre vil dette også kunne ses som en sterk markering av ens sosiale relasjon til den personen en eventuelt får et slikt tips fra. Det er sjelden en gir gode tips om jakt- eller fiskeplasser til mange. Både hemmelighet

og underdrivelser berøres av normative føringer og er viktige for hvordan en jeger eller fisker bør kommunisere og forvalte kunnskaper, erfaringer og ferdigheter. Forventningene om underdrivelser kan ses som et internalisert handlingsmønster i Nordreisa.

Er hemmeligheter statiske?

I land hvor allemannsretten, som retten til fri ferdsel og få ekskluderende jakt- og fiskemuligheter, står sterkt, vil hemmelighold ha andre uttrykksformer enn i land med en stor andel private grunneiere. Har andre tilsvarende mulighet til å benytte seg av de samme områder, bruke det samme utstyret eller teknikker, er det naturlig at en har lyst til å verne om kunnskapen som gir fangst. I Nord-Norge henger denne hemmeligholdelsen sammen med langt mer enn bare beskyttelse av framtidige måltider. Det er en stor forskjell på å dele en fangst med andre og å dele stedet en har fått det.

Likevel er ikke hemmeligheter statiske tilstander. Hva en holder hemmelig, hvorfor og hvordan endrer seg på samme måte som samfunn og natur gjør det. Jeg vil hevde at den endringen i måten en forvalter hemmeligheter på er initiert og definert lokalt. Personer som Oddvar vil ofte kunne styrke eller synliggjøre dette. Imidlertid har jeg i mitt feltarbeid sett kimen til det som kan bli en utfordring i Nordreisa i framtiden. Som vi har sett vil kollektivet ha klare sanksjonsmuligheter i forhold til enkeltpersoner i samfunnet. I møtet med kommersielle aktører som turistoperatører eller jakt- og fiskemagasiner stiller det seg annerledes. Paradoksalt nok vil sannsyn-

ligvis mange foretrekke å ta med en journalist til sin favorittfiskeplass framfor personer som Oddvar. Selv om konsekvensen av å ta med en som vil publisere informasjon om stedet er langt større enn om en tar med en som forteller om dette lokalt, vil personer som Oddvar risikere å bli stigmatisert på bakgrunn av sin atferd. Hadde Oddvar derimot behersket en lokal kommunikasjonsform ville han sannsynligvis blitt anerkjent som en dyktig jeger. Dermed ville han også lettere fått tilgang til andres hemmeligheter.

Kollektivets muligheter til å beskytte lokalkultur og natur gjennom sosiale sanksjoner er langt mindre når en står overfor turister eller folk uten en tilknytning til stedet. Fellesskapets forvaltning av individers renommé er, sammen med et definert dyds-mønster, effektivt i beskyttelsen av et lokalt verdigrunnlag. På mange måter binder det sammen kultur og natur i en vekselvirkningsprosess som kan hindre tilstander som betegnes som allmenningens tragedie. Sentralt i et scenario er overforbruk og konkurranse. Implisitt i allemannsretten ligger det også en fare for nettopp slike tilstander. Allemannsretten er et samlebegrep som i stor grad er tuftet på en sedvane-rett. Dette er i seg selv ikke en vedtatt juridisk rett, men snarere et samlebegrep for det juridiske og historiske grunnlaget som åpner for den naturbruken vi har i dag. Det er denne retten som på mange måter har åpnet for både private og bedrifters muligheter til å bruke naturen.

Kollektivets sanksjonsmuligheter endres drastisk i møte med interesser utenfra. Å bevare et

ideal om hemmeligholdelse har helt andre forutsetninger og utfordringer når en står overfor for eksempel kommersielle aktører. Derfor er dette et ansvar ulike bedrifter og organisasjoner må ta hensyn til. Konsekvensene av at enkeltpersoner som Oddvar bryter med en lokal måte å forvalte kunnskap og erfaring på, er langt mindre enn om et firma gjør det samme. Skal ulike jakt, fiske og fangstkulturer bestå i framtiden er en avhengig av å ta hensyn til både lokalkultur og natur. Hvis ikke dette skjer vil samfunn som Nordreisa kunne endres gjennom nye måter å forvalte hemmeligheter på, i takt med endringer i naturgrunnlaget. Mister en hemmeligheter som jeger og fisker eller et ideal om hemmeligholdelse i et samfunn, mister en noe som er langt viktigere enn fisk i fryseren. En vil miste noe av seg selv. ■

Videre lesning:

Chapman, Malcom (1982): *""Semantics and the "Celt". I: Parkin, D. (red.): 'Semantic Anthropology'. ASA Monograph 22. Academic Press. London. s. 123-143*

Lee, Richard (1984): *"Eating Christmas in the Kalahari". I: Lee, Richard B.: 'The Dobe Ju/'hoansi'. Forth Worth. s. 183-188*

Brox, Ottar (2001): *"Vår felles eiendom. Tar vi vare på allemannsretten?"*, Pax forlag AS, Oslo

GAUTE SVENSSON, MASTER I SOSIALANTROPOLOGI FRA UNIVERSITETET I TROMSØ OG BACHELOR I FRILUFTSLIV, KULTUR OG NATURVEILEDNING. GJORDE FELTARBEIDET I EN LITEN BYGD I NORD-NORGE I 2005. HOVEDINTERESSER ER JAKT, FISKE OG FRILUFTSLIV.

FOTBALL HAR HELT ENKELT BLITT EN LEIESOLDATSPORT!

FC Barcelonas (Barça) hjemmebane, Camp Nou, er død som graven. Klubbens ekte supportere er en utdøende art. Noen av dem har vendt fotballen ryggen og gir kommersialiseringen skylda. En av supportergruppene heter Dracs, en gruppe som forlot fotballen i 1998. I Camp Nous naboarena, Palau Blaugrana, lever de ut supporterdrømmen.

af HALVDAN HAUGSBAKKEN

Ingen tvil hvem hjertet banker for. Opphavsrett: Dracs

Fotball er blitt kaldt 'Verdens viktigste bagatell', men denne bagatellen var ikke det den egentlig burde være for en dedikert FC Barcelona supporter, Antonio Valle, en kjølig vinterkveld i mars 2002. Den katalanske stoltheten, som av ekte barçasupportere bare kalles for Barça, hadde spilt seg til kvartfinalen i Mesterligaen. I en av fotballplanetens prektige katedraler og Barcelonas hjemmebane, Camp

Lederen av Dracs, dragen Antonio Valle. Opphavsrett: Dracs

Nou, utspilte det seg dramatikkk som ikke imponerte Antonio, som bare kalles Toni blant venner. Hans største i kjærlighet i livet, Barça, valset over det greske bortelaget Panathinaikos. Hjemmelaget lå under 1-0 for athenslaget, men maktet å komme tilbake med tre klassescoringer. Barça vant 3-1, og lagde fest i offensiv fotball slik som bare godt betalte fotballspillere kan. 98.000 tilskuerne måpte av

fintene til kveldens hovedrolleinnhaver, den brasilianske stjernen Rivaldo. Men Rivaldos finslepne teknikk imponerte ikke Toni. I ren likegyldighet så Toni en annen veg hver gang Rivaldo scorete. Da Tonis venner jublet for hver scoring som dundret inn, satt han resolutt på sin sitteplass. Toni bare ristet på hodet av fotballidiotene. De hadde ikke forstått noen ting. Fordi, det var ingen av spiller-

ne ute på gressmatta som fortjente hans applaus. Han måtte lide seg gjennom 90 minutter mot sin egen vilje. Kjæresten hadde tvunget han til å dra på kamp. Som unnskyldning for å være der, proklamerte Toni, var hans ærend antropologisk: Toni var på feltarbeid. Han sa til meg: "Akkurat som du har kommet hele vegen til Barcelona for å studere oss, er jeg her av samme grunn!". Toni var på Camp Nou for å studere Panathinaikos' supportere, Mad Boys. Mad Boys er en notorisk supportergruppe, som er kjent for sin spektakulære måte å skape stemning på. Med medbrakt kikkert, tittet Toni bort på Mad Boys og beundret bortesupporterernes stemningskaping. Toni var på Camp Nou for å studere en rival. Kampen i seg selv, derimot, interesserte han midt i ryggen.

En utrydningstruet art

Toni leder en av Barcelonas hardcore supportergrupper, Dracs, og vendte fotballen ryggen i 1998. Toni leder en gruppe som forlot fotballen på grunn av det som idretten har begynt å representere - en leiesoldatsport. Bak denne metaforen ligger det en kritikk og

Lederen av Dracs, dragen Antonio Valle. Foto, Halvdan Haugsbakken.

henvisning til at betydningen av lokal tilhørighet har fordampet i kjølvannet av globaliseringen: nye idollspillere føler ikke noen verdens ting for klubben, noe de gjorde før. Dagens spillere er mer opptatt av å speile seg i glansen av sin egen forfengelighet, mens de i gamle dager tok på seg barçatrøya på grunn av at det var en stor ære. Skyhøye lønninger og astronomiske overgangssummer har gitt idretten et gladiatorstempel. Effekten av denne utviklingen er at det har oppstått et gap til supporterne og forholdet til spillerne er blitt overfladisk. Sett fra en økonomisk synsvinkel, er ikke fansen noe annet enn lidenskaplige forbrukere. Men ekte barçasupportere har fått en vanskeligere hverdag. De ligger nå i konflikt med klubbens mektige

el presidente, Joan Laporta, en president med politiske ambisjoner. Laporta, utdannet advokat, overtok som president i 2003. Han har vært kontroversiell etter han mottok staffettspinnen fra sin forgjenger, Joan Gaspart. Laporta anklages for å styre barçaskuta som et forretningsimperium og for å ha innført en autoritær lederstil; kollegaer har gått i protest og fansen er like misfornøyd. Laporta har fokusert på sikkerhet og ryddet brysomme supporterere av veien: hardcoresupportere har politiet på slep og har fått det vanskeligere med å få adgang til Camp Nou. For supporterere som har lojalt støttet klubben i tykt og tynt, handler Barça i dag om å selge mest mulig t-skjorter til japanske barcafans, humrer Toni.

Dracs, Barça og Katalonia. Opphavsrett: Dracs.

Toni ruver og er en supporter man ikke har lyst til å treffe alene i en trang sidegate en natt i det gotiske kvartalet i Barcelona. Han måler 1,92 på strøpelesten, har kraftige hender og gjør inntrykk på dem som møter han. Toni kan ikke huske når han ble barçasupporter og mener at det må være genetisk: Å være supporter er ikke noe man blir - man er det bare. Toni er mannen bak Dracs, som betyr "drage" på katalansk. Han har vært en ledende skikkelse i den harde kjernen av supporterere som dyrker Barça i svingene bak mål. Han startet sin supporterkarriere på Camp Nou i 1972 og steg fort til topps i supporterhierarkiet. Toni er en gigant der han står midt i Dracs' lokaler. Han er en sympatisk, katalansk kjempe med et sterkt hjerte for Katalonia. Praten går løst blant medlemmene. Toni er ivrig å vise meg rundt. Ikke alle barçasupportere har et eget lokale. Det er dyrt å leie. Barcelona overøses av bolighaier som skrur eiendomsprisene til himmels. Men Dracs har vært heldig. En av Tonis sjefer, eier et lokale ikke langt fra Camp Nou. Dracs har 200 medlemmer, men en indre kjerne, el

En ekte supporter har alltid med seg bengallys.

Dracs i sitt rette element i Curba Sur, Palau Blaugrana.

núcleo, holder liv i gruppen. Lokallet er kjølig og består av fire rom. I det man svinger inn hoveddøra, møtes man av en bar med selvbetjening. Her nyter medlemmene cerveza, øl, mens de langer ut sine synspunkter. Forbi baren entrer man et større rom. Rommet brukes som samlingssted. Veggene er malt i gult, rødt og blått - Katalonias og Barças farger. Veggene er dekorert med bilder av gruppen og signerte drakter av spillere medlemmene kjenner. Et bilde av Ernesto 'Che' Guevara henger og så strategisk plassert på veggene.

Toni er en av mange supportere som erfarer at global fotball i dag er i endring. For generasjonen av supportere Toni tilhører, har fotball blitt et amerikansk show, en bedrift som kun eksiterer for en ting - å tjene mye penger. Mens ikke-barçasupportere kjenner klubben som en gigant i fotball, har Toni, som er utdannet ingeniør, lagt ut på et prinsipielt korstog mot de kommersielle kreftene som styrer Barça. Kort sagt går dette ut på å ikke støtte Barca i fotball og holde seg langt unna Camp Nou, et sted der mange av hans supportervenner startet sin

lidenskap for den katalanske kjempen. For Toni er Barça på veg et annet sted. Mens fansen vil at Barca skal være et symbol på Katalonia, er de nå vitne til at deres elskede klubb er blitt en underholdningsbedrift. Ballonger og maskotter hører ikke hjemme på Camp Nou, men likevel er de der og skaper en syntetisk ramme. Det er ikke slik Toni kjenner Barça. Til daglig jobber han med Helse, Miljø og Sikkerhet. Han er Dracs' leder og styrer nå det siste symbolet på motstand av kommersialiseringen av Barça.

Avhoppingen og katalanske hooligans

Dracs tilhører en voksende minoritet av supportere som har sett seg lei på at fotball handler om å selge klubb sjela. Mens supportere, for eksempel i England, like godt har vendt klubben ryggen gjennom å stifte egne amatørklubber, fortøner Dracs' prosjekt seg på en annen måte. I 1998 bestemte gruppen seg for å støtte Barça i andre idretter som spilles i barçatorya. Å ikke støtte Barça i fotball ble en prinsipp sak. Hvorfor det ble sånn, trengs noe forklaring. Dracs

ble stiftet i 1991 av fire kamerater. En av dem var Toni. Da gruppen ble stiftet, gikk gruppen under et annet navn. Dracs var opprinnelig en gjeng fotballsupportere som holdt til på Camp Nou. Gruppen fikk tildelt et område av klubbstyret, søndre sving, på øverste galleriet. Som ekte supportere fant de ut at det ikke var nok å støtte Barça kun i fotball. Barça hadde så mange andre idretter som fortjente oppmerksomhet. Dracs konsentrerte seg derfor om Palau Blaugrana, en hall der Barças lag i basketball, håndball, innendørsfotball og rulleskøytehoceky spilles. De inntok hallen en gang på midten av 90-tallet, dannet egne grupper for hver av idrettene de støttet klubben i. Gruppen fikk også der tildelt et eget område av klubben, bak mål i søndre sving. Til slutt ble Dracs en stor gruppe med over 1000 medlemmer, som støttet Barça på Camp Nou og Palau Blaugrana, i ikke mindre enn fem idretter. Nå var de ikke bare fotballsupportere, men totalsupportere. Den 21. desember 1997 endret alt seg. Denne dagen spilte Barça mot en annen rival fra Madrid, arbeiderlaget Atlético Madrid. Dracs

var til stede. Den beryktede gruppen Boixos Nois, en annen gruppe som støtter Barça, opplevde et dødsfall. Et medlem døde i en trafikkulykke. Boixos Nois krevde overfor styret at han skulle minnes. En minneseremoni ble avholdt. Under seremonien skjedde det fatale. Ukjente fans tok oppstilling ved siden av Dracs og kom med ukvemsord. Camp Nou eksploderte og et masselagsmål var et faktum. Boixos Nois mente de ukjente supporterne var medlem av Dracs, noe som ble blånektet av de anklagede. 48 timer etter angrepet kom Dracs med en kunngjøring: de la ned gruppen med umiddelbar virkning. All aktivitet stoppet. Men dette hindret ikke Dracs i å returnere til Camp Nou. Etter åtte måneder i kulden tok de opp igjen full drift. De skulle bare være på Camp Nou i litt over et halvt år, før medlemmene i 1998 tok en endelig avgjørelse. De bestemte seg for å forlate Camp Nou og konsentrerte seg om Palau Blaugrana. Der har de forblitt fram til i dag.

Barça som globalt merkevarer

Dracs forlot Camp Nou på grunn av supportervold og fordi forholdet til fotballspillere ble overfladisk. Det bygget seg opp en distanse mellom laget og Dracs. Dracs opplevde å bli fryst ut og Palau Blaugrana vokste fram som et alternativ. Det ble naturlig å slå seg ned der. Innenfor Palau Blaugranas fire vegger finner man det virkelige Barça. Hallen har vokst fram som fotballens skyggedal, der ekte supportere lever i skjønn harmoni med spilleren. Her er spillerne tilgjengelig, lavere lønnet, lever etter sportens sanne verdier og brenner etter å spille for klubben.

Slik er det ikke på dagens Camp Nou. Palau Blaugrana er symbolet på hvordan supportervirket egentlig bør være. Stemningen er god og man er beskyttet mot kommersialiseringsmonsteret. Men ikke alltid. Rivalisering og respekt mellom lag og supporter tas opp her. Nå støtter Dracs Barça kun i tre idretter - basketball, håndball og innendørsfotball - mens de i 1998 også ga sin lojalitet til Barças rulleskøytehockeylag. Men båndene til dem ble kuttet i 2003. Under den spanske cupfinalen i rulleskøytehockey, som Barça vant, var det ingen av spillerne som ville ta på seg et dracs skjort som ble kastet inn på banen i seiersrusen. Dette ble dårlig likt. Det var et hån mot gruppens arbeid. Dracs' reaksjon var entydig: Vi støtter dere ikke mer. Men dyrkingen av Barça fortsetter. På spørsmål om det er aktuelt å vende tilbake til Camp Nou, møtes man med hånlig latter. Gruppen er i Palau fordi det er her de finner Barças sjel. Her er Dracs en del av laget og kjærligheten til spillerne er sublim. På Camp Nou har Barça mistet sin opprinnelige verdi. Klubben samler ikke folk fra nabolaget, byen eller av samme nasjonalitet. Dette har forsvunnet. For Dracs er Camp Nou noe syntetisk. Det har oppstått en kløft mellom supporter og fotballspiller. Fotballens kommersielle krefter har kuttet navlestrengen til det lokale publikumet og supporterne er fremmedgjort. Fotball er ikke noe annet enn et stort, globalt multinasjonalt selskap, et selskap som like godt kunne ha solgt filmer som supporteffekter. Fansen er nå kunder, forbrukere som skal kjøpe nytt merchandise.

Globale krefter visker vekk den lokale betydningen. Utlendinger

vet hvor Barcelona ligger, men de kjenner Barça som Barça og ikke Barça som symbol på Katalonia. Toni hinter at på den andre siden av fotballplaneten har Barça lagt under seg mye markeder - Japan og Kina. Katalonia er for lite for det ekspanderende barçaimperiet med sine seks millioner forbrukere. I Kina og Japan er det mer én milliard forbrukere som kunne tenke seg en barçadrakt. Det blir penger ut av sånt. Barça drar ofte på "On Tour" i det fjerne Østen før ligaen sparkes i gang. På klubbens offisielle hjemmeside kan man lese på katalansk, spansk og engelsk. De siste par årene har barçakonsernet opprettet egne web-sider for kjøpelystne kinesere og japanere. I kjølvannet av den globale økonomien er ikke Barça en lokal klubb. Toni tror at klubber som Barça, Real Madrid, Man U. og Liverpool har endret seg til merkevarer. Nå må man begynne å sammenligne dem med Coca-Cola og Sony, merkevarer som er kjent rundt i hele verden. Det er andre faktorer som spiller inn om man kan kalle Barça for en klubb eller ikke. Mens klubber en gang handlet om å samle barn og unge, lære dem å konkurrere, nyte gleden med å spille og være en del av laget, konkurrerer klubber i dag i en økonomisk liga. Klubber konkurrerer mot hverandre om hvem som har den største omsetningen, det største publikumet, og hvor mange nye supportere de kan rekruttere gjennom showturneringer i Japan.

Den blå elefanten

Fansens meninger er rettet mot en spesiell aktør i barçasirkuset, klubbpresident Joan Laporta. Laporta har betydd en hardere hver-

Dracs er alltid der. (Opphavsrett: Dracs)

dag for supporterne. Han er kritiskert for å være udemokratisk og hans vei fra opposisjon til posisjon er en reise som reflekterer å kritisere seg til makt. På slutten av 90-tallet var han frontfigur i supporterbevegelsen Elefant blau, Den blå elefanten. Laporta, sammen med andre fans, så seg lei på hvordan daværende president, Josep Lluís Núñez, styrte Barça. Elefant blau, som så Núñez som den blå elefanten, anklaget baskeren for å gjøre Barça om til sitt eget personlige forretningsimperium. Om Núñez startet kommersialiseringen av Barça, vil Laportas kritikere hevde at han kun fortsatte Núñez' arbeid. Laporta skjuler ikke sine politiske ambisjoner og har nære bånd til det katalansk-nasjonalistiske partiet, Convergència i Unió. Hans politiske prosjekt stopper ikke på Camp Nou. Tvert imot. Laporta bekrefter tradisjonen at fotball er politikk og bruker klubbvervet som et springbrett for en politisk karriere. Under sin regjeringsperiode har Laporta bygget opp en stor, avansert markedsføringsavde-

ling. Toni, som er en av Laportas kritikere, påpeker at Laporta forsøker å skape et bilde av seg selv, som en ung person med moderne ideer. Han skal revolusjonere fotballen.

Etter Laporta kom til makten, har en av hans viktigste saker vært å rydde opposisjonelle fans av veien. I spansk presse har Laporta ført en kamp mot gruppen Boixos Nois. De ble i 2004 kastet ut av Camp Nou. Som en effekt av denne kampen har situasjonen for andre grupper blitt vanskeligere, blant annet for Dracs. De opplever vanskeligheter med å få tilgang til fasiliteter, som et sted å være og å få adgang til Camp Nou uten å være sesongkortholder. Los grops de animación, den indre kjernen av supporterer som Dracs tilhører, har mistet sin betydning på Camp Nou, hevder Toni. Den indre kjernen av ekte barçasupportere ligger nede med brukket rygg. Per i dag har en av verdens største fotballklubber ingen viktig supportergruppe i ryggen. Bak målene er det en kjerne på knappe 60 sup-

portere som skal skape stemning for nesten hundretusen tilskuere. En slik situasjon oppfattes ikke som riktig. En konsekvens av denne utviklingen er at man får færre og færre kritiske stemmer. Det er få supportere til å skape stemning. Resultatet er klart: Ideen om den gode stemningen tilhører fortiden og Camp Nou er blitt en av Europas kaldeste arenaer. ■

Anbefalt lesning:

Burns, Jimmy. Barça - A People's Passion. Bloomsbury Publishing. London. 1998

Nymark, Johannes. Verdas viktigaste bagatell: Essay om fotball og globalisering. Samlaget. Oslo. 2002.

HALVDAN HAUGSBÄKKEN, UDDANNET ANTROPOLOG FRA UNIVERSITET I BERGEN, ER ANSAT SOM FORSKER VED SINTEF TEKNOLOGI OG SAMFUNN, HVOR HAN ARBEJDER MED UDDANNELSE, SPORT OG INDVANDRING. HAN HAR UDFØRT FELTARBEJDE I SPANIEN OG MALTA, OG DENNE ARTIKEL BYGGER PÅ SPECIALET 'THE ABANDONING OF FOOTBALL' FRA 2004.

Beijingborna är ovilliga att bevara sina gamla hus. De vill ha nya.

MADE POSSIBLE BY AMERICAN EXPRESS

DET KINESISKA KULTURARVET SOM KURS OCH RESURS I MODERNISERINGEN

av CAMILLA ZIEDORN

Luften är hög och allt ligger lite stilla. I burar sitter gula fåglar, några sjunger. Taken går i vågor över grändarna och spänner över salar med rymd i. Det är sommar i Kinas förbjudna stad och konkubinernas kvarter ligger bara runt hörnet. Lite längre bort skymtar salen för världsligt lugn, från kejsarens park hörs röster och hos Starbucks serveras frapuccinos i vanilj, choklad, hallon och karamell.

Ända sedan Starbucks slog upp i Den förbjudna staden för drygt sex år sedan, har det förargat hur en amerikansk kaffekedja får idka handel på ett område som i århundraden varit tillgänglig för ingen utom de blåblodiga, celebra och rikets allra vackraste. "Förbjudna staden representerar Kinas kulturarv, Starbucks västvärldens lägre medelklass", enligt Rui Chenggang, känd TV personlighet som tidigare i år lett en protestaktion mot lokaliseringen. Genom en petition online, fick han enormt gensvar från en halv miljon arga medborgare, varpå palatsmuseets ledning

tvingades diskutera det tveksamma samarbetet. I juli fick Starbucks stänga igen och gå.

Mellan modernitet och tradition

Rui menar att Kina visserligen bör ansluta sig till omvärlden, men samtidigt är det viktigt att hon bevarar sin egen identitet. Och häri ligger mycket av vad landets kulturella arv i dag konfronteras med. Det sker en ständig och inte sällan ostadig balansgång mellan modernitet och tradition. Den nya öppenheten ger landet stora resurser och möjligheter. Men samma hand som putsar upp fasaderna,

fejar också bort en traditionell identitet. Ja, kommersiella intressen och utländska investeringar hotar det inhemska och kulturellt säregna, samtidigt som resurser behövs för att rädda arvet undan glömska, ignorans och tidens vässade tand. Det blir onekligen svårt när öppenhet ställs mot integritet. Skyltarna på varje byggnad i Den förbjudna staden är talande: Made possible by American Express. Detta har gjorts möjligt med American Express.

Kina genomgår en väldig förvandling för att bli en modern nation. I takt med att ekonomin växer, försvinner de gamla minnena,

Det är lätt att det blir krocker när nytt möter gammalt.

levnadssätten, konstformerna och byggnaderna. Hennes många minoritetsgrupper suggs upp av den nationella enhetskulturen och deras särdrag och språk tystnar. Folkkulturen har lagts på hyllan. "Nästan varje minut dör ett av folkculturens uttryck och vi strider mot klockan", sa Zi Huayun på Kinas konstakademi i en intervju. Arvet försvinner då de äldre går ur tiden och de unga står likgiltiga här inför. Zi menar att om det i en avlägsen by så bara finns en radio, vill de unga lyssna på popmusik och klä sig i högklackat. Landet befinner sig i en materiell fas och drömmar definieras därefter. Det gamla måste ge plats för det nya och här finns inte tid för nostalgi och sentimentalitet. Nej, Kinas unga önskar sig välbetalda arbeten i städerna.

Och urbaniseringen är enorm, under vilken städerna pressas till bristningsgränsen. I huvudstaden byggs nytt varje dag och hutongerna, den karaktäristiska bygg-

nadsstilen med låga hus arrangerade i fyrkanter, försvinner hastigt ur gatubilden. Detta har förvisso uppmärksammats på senare tid, men beijingborna är ovilliga att bevara sina slitna hus. De vill ha nya.

Sun Hua, professor i arkeologi vid Beijings Universitet, säger att detta i dag är det stora hotet mot det gamla arvet. Kraven på bättre levnadsstandard och komfort är högljudda. Man vill bygga bort Fattig-Kina och det, menar Sun, är inget man kan föreka folket. "Vi har länge levt på fattigdomens brant. Vi har bött trångt och fått stå ut med kyla, smuts och drag. Nu kan vi äntligen ändra på det och då betyder inte skyddet av en traditionell byggnadsstil så mycket. Man imponeras inte över månghundraåriga gamla väggar när man länge tvingats leva mellan dem."

Ja, Kina är ett synnerligen utvecklingsivrigt land och folket tror på en ljusnande framtid. Allt som är nytt är bra, alla förändringar förbättringar och modernisering

alltings sköna öde. Folket uppmålas i den offentliga diskursen som ett hot mot det kulturella arvet, med sin indifferens inför allt som har varit och särpräglat landet. De betraktas som okunniga, med ett kortsiktigt ekonomiskt tänkande och en förbluffande brist på förståelse för sin egen historia, dess värden och vad de går miste om. "Vi måste upplysa massorna om det kulturella arvets betydelse. Först då kan det räddas", säger Sun.

Plundrare och smugglare

Men att skydda arvet kräver mer än en kurs i vikt och värden. "Det finns de som plundrar gravkammare och tempelområden och säljer det vidare", säger Sun och skakar på huvudet, tycker att det är förbluffande. Särskilt i delar av västra och centrala Kina, där levnadsstandarden fortfarande är så låg att man tänker i termer av överlevnad, kan plundringen av landets skatter vara ett

Det gamla arvet finns kvar även på den populära shoppinggatan Wangfujing.

välkommet tillskott i kassan.

Stöld och smuggelverksamhet av antika föremål är ett utbrett problem. Toppen nåddes under 1990-talet, men fortfarande görs enorma profiter på affärerna. En tredjedel av de arkeologiska utgrävningsplatserna sägs besökas av plundrare.

Problemet är svårlöst, eftersom det förekommer en korruption i flera led. De kriminella grupperna samarbetar inte sällan med museipersonal, tulltjänstemän och inflytelserika beställare. Ursprunget till problemet består i att det finns en marknad i väst, som efterfrågar antika kinesiska föremål. Och även

om hårda straff väntar de kriminella kineserna, riskerar de utländska köparna ofta ingenting. I många länder har man inga generella regler för återlämnande av illegalt importerade föremål.

Då handeln av stulet och smuglat gods inte regleras, kommer den fortgå. Kinas kulturhistoria är i händerna på rika nationer i väst. Och så har det varit länge. Svenska museer skickade ner plundrare redan 1912. Kina var i kaos efter ett just sammanstörtat kejsardöme och svenskarna utnyttjade bristen på lag och ordning för att föra hem vad de kom över. Många av våra museisamlingar har skapats så. Vad

värre är; samma sak gör vi idag. Det uppmärksammades senast för några år sedan hur museichefer åker iväg på skattjakt och kommer hem med fickorna fulla av kinesiskt kulturarv.

I profitens ledband

Kinas arv hotas alltså av den av folket påhejade moderniseringen och av den ljusskygga handeln med relikter. Lagar och beskydd slår i luften. Men inte heller partiet står utan skuld. De har försummat kultur- och naturvården i den hastiga moderniseringen, där ekonomin varit huvudaktören från vilket allt måste anpassas. Man säljer mark till

Det typiskt kinesiska har blivit ett effektivt säljargument.

företag, bygger nya industrier och lanserar storskaliga infrastrukturprojekt på områden av historiskt värde.

Sun menar att visserligen är arkeologer mer upptagna än någonsin förr, men att man omöjligt hinner arbeta i samma takt som nybygget sker. Under tidspressen görs inte heller tillräckligt grundliga inventeringar. "Jag har aldrig varit med om ett sådant tryck tidigare. Det har uppkommit en brist på arkeologer. Men samtidigt som vi får gräva ut stora områden, har vi inte tid att undersöka dem närmare. Om de här utgrävningarna gjordes ordentligt, skulle vi få mycket mer kunskap om det förflutna."

Kinas uppöppnande och närmande västvärlden har förvisso

medfört ödesdiga konsekvenser. Man har svårt att kombinera arv och framtidsplaner, där det gamla anses fömeka det nya. Det görs emellertid mycket för att avhjälpa svårigheterna och även om moderniseringens problematik är uppenbar, ger den stora möjligheter att utveckla kulturarvsskyddet, både finansiellt och kunskapsmässigt. Kina deltar i allt högre grad i internationella organisationer, inte minst i UNESCO. Man för dialog, skriver under konventioner och investerar.

Kulturarvsskyddet integreras numera i sociala och ekonomiska utvecklingsplaner. Ja, överhuvudtaget märks en tendens av storskaliga bevarandeprojekt, i stadsplane-

ring konsulterar man arkeologer och förra året inrättades en speciell kulturarvsdag. Det här har blivit angeläget. Partiet söker utveckla en hållbar politisk strategi mot en fortsatt modernisering och internationalisering, var det historiska arvet spelar en viktig roll.

Och det är här vi i dag finner kinesisk kulturarvspolitik. Den ska ge näring åt patriotismen enligt kommunistiska ideal, den ska stå som resurs för en kapitalistisk ekonomisk utveckling och den ska ge näring åt turismen. Det historiska arvet ska alltså konsolidera nationen, samtidigt som det blivit klientorienterat och dess bevarare förvandlats till kulturproducenter och entertainers.

Detta är Kina i all sin komplexitet. Hon är en stor, multietnisk och otymplig nation, som står klämd mellan hårdnackad kommunism och lika envis kapitalism. Nu öppnar hon sig för världen och hennes arv blir minst sagt problematiskt, när det ska skyddas och användas som kurs och resurs i allt det nya. Då är det väl inte så egendomligt, om än bestickande, att på Den förbjudna stadens anrika hus läsa att detta gjorts möjligt med American Express. ■

CAMILLA ZIEDORN ÄR HISTORIKER, MED INRIKTNING PÅ KULTUR OCH MENTALITET. HON KOMMER FRÅN SVERIGE, MEN ÄR NUMERA BOSATT I BEIJING, DÄR HON ARBETAR SOM FRILANSSKRIBENT FÖR NORDISKA TIDNINGAR OCH TIDSKRIFTER. FÖR DENNA ARTIKEL HAR HON VARIT I KONTAKT MED DE HISTORISKA OCH ARKEOLOGISKA INSTITUTIONERNA PÅ BEIJINGS UNIVERSITET OCH INTERVJUAT ARKEOLOGIPROFESSOR SUN HUA.

Fotos, Camilla Ziedorn

Antikviteter till salu.

FALSK

ADVARSLER OG HANDLEKRAFT

Lige efter tsunamien var der kun få mennesker, som turde nærme sig havet. Nu er fortroligheden med elementet så småt vendt tilbage

Marts 2005. Ved midnatstid hamrede min ven og husvært Jayalakhsmi på min dør. Jeg fór op og kunne høre hende forfærdet fortælle mig, at en ny tsunami var på vej. Sådanne rygter havde svirret i luften under hele mit første feltophold i den sydindiske landsby Tranquebar, som få måneder forinden var blevet ramt af flodbølgen fra det Indiske Ocean. Hvordan forholder en allerede katastroferamt befolkning sig til varsler om nye ødelæggelser, og hvilken rolle spiller tid i denne forbindelse? Hvornår er en falsk alarm egentlig falsk?

ALARM

EFTER TSUNAMIEN I SYDINDIEN

Lokale fiskere har genoptaget arbejdet. En besætning udgøres normalt af 3-4 mænd, men flere må træde til, når bådene skal over brændingen.

af **FRIDA HASTRUP**

Natlig evakuering

Ud af vinduet fra mit værelse kunne jeg i nattemørket ane omridsene af hundredvis af mennesker, som gik forbi på asfalten i retning væk fra kysten. De fle-

ste bar på forskellig bagage, på sovende børn eller endda på nødhjælpsrationer doneret af diverse humanitære organisationer, der dengang opererede i Tranquebar. Det stod hurtigt klart, at der denne nat var tale om andet og mere end et løst

rygte om forestående katastrofe.

Evakueringen foregik i forbløffende stilhed. Lyden af sandaler mod asfalt var stort set det eneste, der afslørede, at en mængde mennesker var på hastig flugt fra en trussel, som de uden tvivl anså for virkelig. Indenfor i det hus,

Mange af Tranquebars fiskere har med hjælp fra humanitære organisationer fået nye fiskerbåde som erstatning for de både, som gik tabt i tsunamien.

I det hårdest ramte område af Tranquebar er sporene efter katastrofen langt fra slettet

hvor jeg boede, havde mange mennesker ligeledes i al stilfærdighed samlet sig på tagterrassen, på trapperne, eller i den store spise- og skolestue ved siden af mit værelse. Gradvist blev rummene fyldt op af ængstelige kvinder, mænd og børn. Huset var hovedkontor for en lokal hjælpeorganisation, som i 15 år havde udført socialt udviklingsarbejde i Tranquebar og omegn, og lå i udkanten af byen i et par kilometers afstand fra havet. Organisationen var velkendt lokalt, og på grund af hovedkontorets beliggenhed var mange af kystområdets beboere kommet på at søge tilflugt i huset. Hele natten ventede folk stille på oplysninger om, hvorvidt det varsel om en mulig tsunami, som myndighedene havde udstedt et par timer tidligere, faktisk henviste til en reel fare. På daværende tids-

punkt var der ingen, der i detaljer kunne uddybe baggrunden for advarslen; kun ordet 'tsunami' blev gentaget, hvilket helt tydeligt også var rigelig motivation for landsbyens beboere til at rømme kystzonen.

Senere viste det sig, at varslet var fremkaldt af et kraftigt jordskælv nær Sumatra, tæt på det sted, hvor et jordskælv den 26. december 2004 havde udløst den gigantiske tsunami, som endte med at koste næsten en kvart million menneskeliv i 14 forskellige lande i regionen. Ved tretiden om natten blev varslet om en ny flodbølgekatastrofe dog afblæst via en grynet nyhedsudsendelse, som pludseligt tonede frem på en hidtil snedækket tv-skærm. Et voldsomt jordskælv havde ganske rigtigt sendt rystelser gennem regionen, men skælvet viste sig at have

fundet sted for dybt nede i undergrunden til at forårsage endnu en flodbølge. En mærkbar lettelse spredte sig hurtigt blandt de ventende i huset, som roligt pakkede sammen og fortrak fra stedet eller udmattet lagde sig til at sove. Et par timer senere, kort før dag gry, kunne jeg atter se en menneskestrøm i bevægelse ad asfalten forbi huset, denne gang i modsat retning på vej hjem igen.

Fortællingens mulighed

I de følgende dage efter denne episode var atmosfæren i landsbyen ualmindeligt afdæmpet. Når jeg mødte folk, der havde ventet i uvished i huset det meste af natten, talte de ikke direkte om evalueringen, men nøjedes med at trække afværgende på skuldrene eller ryste på hovedet for siden at tale om noget andet. Mine forsik-

Ødelæggelserne i byen er stadig synlige. I baggrunden ses Tranquebars fiskeauktionshus, som er blevet opført efter katastrofen.

ringer om, at hændelsen i det mindste havde demonstreret, at stedet nu var omfattet af et effektivt varslingsystem, vandt ikke for alvor gehør. For de direkte berørte var der tilsyneladende ikke så meget at sige om episoden. De reagerede praktisk på den snarere end fortolkede den.

Flere antropologer har i de senere år rettet blikket mod virkningen af narrativer eller fortællinger. Det er blevet foreslået, at det at berette i skrift eller tale om problematiske begivenheder kan forandre fortælleren fra at være et magtesløst offer for omstændigheder uden for menneskelig kontrol til at være et subjekt med en fornemmelse af magt over egen historie. Den narrative form karakteriseres i denne forbindelse som et virkningsfuldt ordnende princip, der forbinder kaotiske be-

givenheder i serier af sammenhængende og på hinanden følgende sekvenser. Ud fra denne synsvinkel skaber fortællinger altså fortolkning, progression og struktur, og giver fortælleren (eller forfatteren) en følelse af handlekraft i forhold til begivenheder, der egentlig er uden for kontrol. Antropologen Jonathan Skinner har for eksempel beskrevet, hvordan hans første og automatiske reaktion på, at der pludselig under et feltarbejde på en caribisk ø udbrød et vulkanudbrud, var at skrive alle detaljer i forløbet ned. Dette var ifølge hans analyse ikke kun udslag af en ambition om at tage grundige feltnoter, men også et personligt forsøg på via en fortælling at distancere sig fra en risikabel begivenhed, som egentlig unddrog sig hans styring. Under tsunami-varslene i Tranquebar i

marts 2005 tog også jeg detaljerede noter om begivenheden, men jeg vil hævde, at dette i virkeligheden også er en praktisk reaktion snarere end et symbolsk forsøg på at kontrollere omstændighederne. Ingen kunne på den pågældende nat tilsyneladende se en struktureret fortælling for sig, og vores reaktioner bestod derfor i forskellige praktiske handlinger, hvoraf nedskrivning af hændelsesforløbet blot var en. Mens en narrativ omsætning af skrækindjagende erfaringer efterfølgende kan virke som en bearbejdning, er det ikke nødvendigvis tilfældet, så længe en umiddelbar trussel endnu ikke er afværget. I dette tilfælde syntes faren for de ventende simpelthen for overhængende til at kunne indfanges i et struktureret og sekventielt forløb.

I mine øjne er dette en del af

I Tranquebar er 1500 nye huse af denne slags under opbygning.

forklaringen på den forbløffende tavshed fra de evakuerede i løbet af selve natten for varslet og på deres udeblevne fortolkninger i de efterfølgende dage. Den symboliske distance til truende begivenheder, som narrativer potentielt kan skabe, er måske slet ikke mulig, så længe det fundamentalt er uklart, hvordan historien vil ende. Fortællinger om erfaringer med den tsunami, der faktisk havde ramt byen,

var ellers allestedsnærværende, men blev netop formuleret i retrospekt. Ved udsigten til en katastrofe, der måske aktualiseres, er der derimod tilsyneladende for mange ubekendte elementer til, at de berørte kan sætte dem sammen til en historie.

Tilbageblik og handlekraft

Om end med mindre frekvens end umiddelbart efter katastrofen

blev advarsler om mulige nye tsunamier endnu ved mit seneste feltarbejde i Tranquebar i sidste halvdel af 2006 jævnlige udstedt. Selvom mange familier er flyttet tilbage til deres oprindelige boliger på stranden og på den måde er vendt tilbage deres daglige liv, dukker frygten for en ny katastrofe stadig op. Ved lyden af høje råb eller ved folks pludselige bevægelse i nærheden af vandet ville mine

informanter ofte fare op for at sikre sig, at røren ikke skyldtes endnu en angribende mur af vand. Tilsvarende blev selv små jordskælv i helt andre dele af verden omtalt i de lokale medier, og i forbindelse med det omfattende byggeri af nye boliger til de berørte familier har myndighederne udstedt retningslinjer for, hvordan husene kan sikres bedst muligt mod eventuelle nye katastrofer. Rundt omkring i

den hårdest ramte del af byen støder man uvægerligt på rester af huse, fiskerbåde og forskelligt husgeråd, som gør katastrofen til en nærværende virkelighed. Eftervirkningerne af den manifesterer sig uundgåeligt i de fysiske omgivelser både i form af ødelæggelser og genopbygningsarbejde. Flodbølgen er altså ikke blot noget, som de overlevende ser tilbage på som en overvunden fortid, men også en begivenhed, der indrammer deres nutidige dagligliv. Antropologen Tim Ingold har argumenteret for, at mennesket opfatter og lærer at beherske sine fysiske omgivelser ved at have en praktisk omgang med dem. Vores begreb om verden er dannet ikke som et mentalt billede, men via konkrete handlinger. I Tranquebar har der siden katastrofen i 2004 fundet en række tiltag sted, der præcis kan siges at sigte mod en praktisk beherskelse af de omgivelser, som katastrofen for en tid gjorde de sædvanlige beboere fremmede over for. Huse er blevet bygget, ujævne grusveje er blevet asfalteret, kysten er blevet sikret mod erosion, og byens vandforsyning er blevet moderniseret for at nævne blot en håndfuld eksempler på konkrete reaktioner på tsunamien, der bidrager til at genskabe de overlevendes tillid til omgivelserne. På toårsdagen for katastrofen blev der af det lokale landsbyråd rejst et monument til minde om de døde, hvis navne var blevet mejslet ind i en marmorstøtte. Monumentet illustrerer, at fortællingen om katastrofen har fundet en endelig form. I det lys er det ikke tilfældig nøl, at der skulle gå så rum en tid, før mindesmærket

kunne indvies. Før dette kunne lade sig gøre, var det nødvendigt for de overlevende at have netop den form for tilbageblik på katastrofen, som kun gradvist med tiden er blevet tilvejebragt via en række praktiske handlinger. Hvis folk skal genindstifte deres handlekraft efter en på alle måder overvældende katastrofe, må narrativerne i mine øjne suppleres af faktiske muligheder for handling, hvorigennem folk atter opnår en fortrolighed med omgivelserne. For at de gentagne alarmer om nye tsunamier faktisk kan kategoriseres som falske alarmer, kræver det derfor ikke alene, at den varslede katastrofe udebliver, men også at en mere gennemgribende fornemmelse af kontrol over tilværelsen indfinder sig for de katastroferamte. Mit feltmateriale peger på, at en sådan handlekraft er betinget af, at de overlevende omsætter den i praksis snarere end blot i fortælling. Indtil da er selv falske alarmer virkelige. ■

Videre læsning:

Tim Ingold: The Perception of the Environment. Essays in livelihood, dwelling and skill, Routledge, London & New York 2000

Jonathan Skinner: "The Eruption of Chances Peak, Montserrat, and the Narrative Containment of Risk" i Pat Caplan (red.): Risk Revisited, Pluto Press, London 2000

FRIDA HASTRUP ER CAND.MAG. OG PH.D.-STIPENDIAT VED CENTER FOR KOMPARATIVE KULTURSTUDIER, KØBENHAVNS UNIVERSITET. HUN ARBEJDER PÅ ET PH.D.-PROJEKT OM FØLGERNE AF TSUNAMIEN I DEN INDISKE DELSTAT TAMIL NADU, HVOR HUN HAR VÆRET PÅ FLERE FELTARBEJDER.

Fotos, Frida Hastrup

TØRRE TAL

RELIGIONSDEMOGRAFI

BOGANMELDELSE

af Rikke Sand Andersen

Margit Warburg og
Brian Jacobsen (red.):
Tørre tal om troen.

**Religionsdemografi i det
21. århundrede.**

231 sider, paperback, illustreret.
Forlaget Univers. 249,- kr.

'Tørre Tal om Troen' er resultatet af et symposium, som blev afholdt den 3. marts 2005 på Københavns Universitet som led i satsningsområdet 'Religion i det 21. Århundrede'. Formålet med symposiet var at sætte gang i en faglig udvikling af religionsdemografien i Danmark. At det er bogens umiddelbare formål er tydeligt i bogens første halvdel, hvor blandt andet teologen Hans Raun Iversen og religionssociologen Margit Warburg giver nogle velkvalificerede præsentationer af de forskningsmæssige udfordringer, religionsdemografien står over for. Udfordringer der særligt omfatter måling og prædiktation (hvordan udvikler man statistiske modeller, der validt kan opgøre den enkelte religions medlemsmæssige grundlag og fremtidige folkelige opbakning?), og valg af kilder (hvor har man adgang

til troværdige tal? Kan religionstillørsforhold overhovedet måles?). For eksempel blev religionsdemografernes arbejde vanskeliggjort, da den tidligere kirkeminister Tove Fergo afskaffede kirkestatistikken i 2001. I bogens anden og sidste del tegner udvalgte forskere, primært religionssociologer og religionshistorikere, øjebliksbilleder af forskellige religioners demografiske status i Danmark. Udover at illustrere aktuelle tendenser i deres antal, størrelse og etniske sammensætning udbygger og illustrerer de diskussionerne af de metodiske udfordringer præsenteret i bogens første del.

'Tørre Tal om Troen' har dog ikke blot fokus på religionsdemografien som forskningsdisciplin. Bogen er også ude i et oplysningsærinde. Margit Warburg skriver blandt andet i sit indledende

OM TROEN

I DET 21. ÅRHUNDREDE

kapitel: "Den indsigt, der kan vindes ved mere pålidelige religionsdemografiske analyser er naturligvis til gavn for forskningen. Man kan imidlertid håbe, at den også vil bidrage til at afdramatisere og sagliggøre den folkelige og politiske debat om nutidens og fremtidens religiøse forandringer i Danmark og Europa i det hele taget." Oplysningsærindet er sympatisk, men det virker til tider som om det bruges til at legitimere og berettige religionsdemografien som disciplin. Det kan skyldes, at forfatterne ønsker at skrive sig ind i en humanistisk tradition, hvor kvantitativ forskning og registerforskning traditionelt har spillet en lille rolle.

Fra et antropologisk perspektiv er 'Tørre Tal om Troen' dog en interessant og oplysende bog, fordi den præsenterer alternative metoder og har andre teoretiske

overvejelser om studiet af religion og religiøsitet end dem, antropologer oftest møder og benytter. I et kapitel om befolkningsvandringer i det 21. århundrede diskuterer Ulf Hedetoft for eksempel migrationsteoriens relevans for den religionsdemografiske forskning. En diskussion, som fint kan placeres i forlængelse af centrale (antropologiske) diskussioner om globaliseringens betydning for den politiske, religiøse og sociale udvikling i Danmark som i resten af verden. Alt i alt en anbefalingsværdig bog. Og nogle gange er det faktisk rart at blive præsenteret for nogle tørre tal! ■

ALLE VEJE

EN NY GRUNDBOG I

BOGANMELDELSE

af Marie Højlund Bræmer

Vibeke Steffen (red.):

Sundhedens veje.

Grundbog i sundhedsantropologi.
280 sider. Hans Reitzels Forlag.
Kr. 298.

Ikke fordi sammenligningen er oplagt, men alligevel: Engang i efteråret fejrede litterære lidelsesfæller 50-året for udgivelsen af Jack Kerouacs feterede roman 'On the Road'. En bog der fik USAs store piger og drenge til at fare fra New York til San Francisco (eller den modsatte vej), i biler fyldt med sex, stoffer, alkohol og ungdommeligt (over)mod - på jagt efter en opdagelse af sig selv samt en genopdagelse af det store fædreland. Når jeg støder på bøger, der tager udgangspunkt i transport-metaforik, tænker jeg på denne bog, der nemlig på dansk kom til at hedde 'Vejene'.

Den nye danske grundbog i sundhedsantropologi 'Sundhedens veje' er en sådan bog. Her er det infrastrukturelle omdrejningspunkt et projekt af en lidt anden kaliber; med forfatternes egne ord drejer det sig om at gøre opmærksom på "de mange veje, mennesker kan bevæge sig af, når de forholder sig til sundhed og sygdom". Dette ambitiøse projekt løber bogen igennem parallelt med ønsket om at skrive en grundbog i sundhedsantropologi. Den første (så vidt vides) på dansk, der skal give læseren et bredt indblik i faget. En indføring

i centrale teorier og begreber og en komprimeret skabelseshistorie.

Hvor der er vilje, er der en vej

Bogen tager udgangspunkt i en skitsering af fagets udvikling; fra 1960'ernes medicinske antropologi og frem til sundhedsantropologien, som den ser ud i dag. Den afsøger med andre ord de veje, faget har fulgt i de sidste 40 år. Derefter følger 7 kapitler, der på hver sin måde alle forholder sig til vej-analogien og sideløbende beskæftiger sig med spørgsmål som; hvad er menneskeliv? Hvordan påvirkes den sociale og personlige identitet ved alvorlig sygdom? Hvad betyder den kulturelle kontekst for fortolkning af sygdom? Hvordan kan diverse sundhedssystemer studeres? Hvad betyder sundhedspolitik for folks levede liv? Disse temaer udfoldes i 'Sundhedens veje' ved hjælp af forfatternes egne empiriske eksempler fra blandt andet Brasilien, Uganda, Vietnam, Danmark samt via inddragelse af klassiske antropologiske tekster om sundhed og sygdom. De skildrede spændingsfelter er mærkbare for eksempel mellem det intime og det politiske, mellem dagligdagens velkendte sociale relationer og de mere

FØRER TIL...

SUNDHEDSANTROPOLOGI

anonyme aktører i sundhedsvæsenets organisationer og ikke mindst mellem det enkelte individs og de enkelte gruppers lokale forståelser og de eksisterende videnstraditioner. Det sidste kapitel i bogen rækker både tilbage i en opsamlende gestus og frem i en opfordrende, idet der anslås fremtidige retninger for sundhedsantropologi.

Den gyldne middelvej

Jeg formoder at grundbøger er svære at skrive. Af samme grund giver de ofte mentalt sidestik, fordi forfatterne ikke kan (eller vil) begrænse sig. 'Sundhedens veje' er ikke sådan en af slagsen. Forfatterne, en gruppe forskere ved universiteterne i henholdsvis Århus og København, løfter den opgave, det er at skrive en bog om et emne, der er gået fra at have en forholdsvis perifer position i antropologien til at være, hvad man med en anglicisering kan kalde mainstream. De tør klippe en hæl og skære en tå, uden at man som læser føler, at man ikke er kommet med til bal på slottet. Der er ingen vildveje eller vådeskud, og tilmed er sproget gennemsigtigt og præcist. Hvad der er mere bemærkelsesværdigt er, at 'Sundhedens veje' er pæn! Der kan

altså i denne sammenhæng gøres op med den udbredte antagelse, at det ydre og det indre ikke har noget med hinanden at gøre. 'Sundhedens veje' har det pæne cremefarvede papir med den læsevenlige skrifttype og de svagt grå bogstaver, der gør at man ikke bliver træt i øjnene, og som Hans Reitzels forlag er så gode til at lave. Og den har dekorative billeder, hovedsagligt taget af forfatterne selv. I 'Sundhedens veje' forenes form og indhold således på en slags gylden middelvej, som det bestemt kan anbefales at slå ind på.

For at slutte hvor jeg lagde ud, fortæller anekdoten, at der er to bøger, som aldrig står fremme til fri besigtigelse i boghandlere i New York. De to er nemlig de mest stjalne bøger i butikkerne og ligger derfor under opsyn bag disken. Den ene er Bibelen. Den anden er Kerouacs 50-årige roman, 'On The Road'. Uden at træerne skal vokse ind i himlen, vil jeg hævde, at 'Sundhedens veje' har potentiale; hvis ikke til ligefrem at blive stjålet, så i hvert tilfælde til ikke at blive afleveret rettidigt tilbage til biblioteket, hvor den er lånt. God fornøjelse. ■

INTRODUKTION	3
HEMMEIGHETER I DELHI AF AUDHILD LINDHEM KENNEDY	4
MENNESKETS SANDE NATUR OG NATURLIGE FORNUFT Bougainvilles hemmelige dagbog AF OLE HØIRIS	10
HEMMEIGHETER I JAKT OG FISKE OG EN BÆREKRAFTIG UTVIKLING AF GAUTE SVENSSON	16
FOTBALL HAR HELT ENKELT BLITT EN LEIESOLDATSPORT! AF HALVDAN HAUGSBAKKEN	22
MADE POSSIBLE BY AMERICAN EXPRESS Det kinesiske kulturarvet som kurs och resurs i moderniseringen AF CAMILLA ZIEDORN	28
FALSK ALARM Advarsler og handlekraft efter tsunamien i Sydindien AF FRIDA HASTRUP	34
BOGANMELDELSE AF RIKKE SAND ANDERSEN	40
BOGANMELDELSE AF MARIE HØJLUND BRÆMER	42